

IUSTITIA QVISQVISPICTURAM
LUMINE CERNIS DIC DEVS EST
IUSQVIS IUSTA QVE FACTA.

1563

Hc. 273

an 1

Dialectica mul
TIS AC VARIIS EXEM
PLIS ILLUSTRATA, VNA
cum facilima Syllogismorum ex
positoriorum, enthymematum,
exemplorum, inductionum,
& sortum dispo
sitione,

AUTORE M. ERASMO
Sarcerio Anhemontano.

FRANCOF. Apud heredes
Christiani Egenolphi
Anno M.D.LX.

Disputatio

de

causis

causis

causis

causis

causis

causis

causis

causis

causis

causis

causis

causis

causis

causis

causis

causis

causis

causis

3

DOCTRINA AC EX-
PERIENTIA EGREGIO VIRO
Iacobo Orthoni, nobilissimi
Nassaënsis Comitatus
Secretario,

MAGISTER ERAS. SAR-
cerius Annemontanus S. D.

E mireris, Candidissi-
me Secretarie, quid mi-
hi in mentem uenerit,
quòd ego postremus o-
mnium Dialecticã edo.
Sanè si integrũ est, apud
corruptissimũ hoc nostrum seculũ, fate-
ri ueritatẽ, rẽ sic paucis accipe: Coactus
sum in hæc usq; tempora, idq; fortuna sic
currẽte, publicis scholis præesse, quã pro-
uinciã si nõ cũ magno meo fructu, tamen
assidua sedulitate semper studui admini-
strare diligẽter. Et quia D. PHILIPPVS, ue-
nerãdus ipsius usus, tam dialectices, quã
Rhetorices, pater, nõ uno in loco præce-
ptores iuuentutis monet, ut supersticio-
sam quandam in tradendis liberaliori-
bus illis artibus, curã adhibeãt, multisq;

exemplis reddant eas suauiores. Volui
itaq; tanti hominis admonitionibus æ-
quiescere, & rigida aliàs dialēctices præ-
cepta exemplorum multitudine mitio-
ra efficere. Non quòd aliij idem longè do-
ctius ac melius nō præstiterint, sed quia
crediderim hanc artem nō posse satis il-
lustrari exemplis. Et utinā plures in insti-
tuendi officio occupati, idem studerent,
quò adolēscētes obruti exemplis, coge-
rentur tandem fateri, Dialēcticā non es-
se ita spinosam, sicut quidā mōstrofè de
tanta arte imaginantur. Ea igitur exem-
pla, quę subinde inter docendū meis pue-
ris proponere soleo, in libellum conieci:
Primū ut iuuentuti inseruirem, ne ex-
cribendo ac discendo simul nimium graua-
retur. Deinde ut me leuarem à dictandi
onere. Placuit autē tibi, humanissime Se-
cretarie, hunc libellū dicare. Primū, ne
omnino sine patrono in publicū prodi-
ret. Deinde, ut haberes aliquādo præscri-
ptū Dialēctices formulare, quo filiolum
tuum Ioannem, ubi adoleuerit, ad huius
artis amorem excitares. Vale. Sigenæ
Tengrorum, Nouemb. Anno 1536.

De lau-

De laudibus Dialectices.

P L A T O.

Dialectica, oculos humanos in barbaricum
 coenum infossos, sensim attollit et abstergit,
 ut in iudicando acutius uideant.

Cicero II. de Legibus.

Vna dialectica continet omnem perspiciendi ac
 iudicandi, quid sit in unaquaq; re, scienciam.

Plato.

Rerum umbras & simulacra tantum uident,
 non res ipsas, qui ignorant Dialecticam.

Dialectica est instrumentum tractandi artes et
 reliquas res omnes. Hinc Aristoteles uidetur Dia-
 lecticis libris organi nomen fecisse.

Omnes artes latent sub Dialectica, tanquam co-
 chlea in sua testa.

Dialectica est ars definiendi, diuidendi & argu-
 mentiandi.

Definire est signatè qd quæq; res sit, exponere.

Diuidere est explicare rem per partes.

Argumentari est alia ex alijs colligere.

Partes Dialectices.

Dialectica est duplex, Altera inueniendi, quæ
 monstrat locos, è quibus sumumur argumenta. Al-
 tera iudicandi, quæ iudicat de inuentis, & inuen-
 ta digerit in ordinem.

DIALECTICA

De usu Dialectices.

Vsus dialectices est, ut certo iudicio omnium rerum ordinem & coherenciam apud animum perspiciamus, quidq; in dicendo & scribendo sequi debeamus. Huius artis imperiti ex Platonis sententia, nihil uident in rebus, sed tantum rerum umbras. Et tales, sicut Cicero II. de Finibus ait, loquuntur confusè. In exemplum proponit Cicero 2. 3. et 4. de Finibus. Epicurū philosophū, confusissimè, propter imperitiā dialectices, de omnibus rebus disputantem.

Dialectices officia.

Definire, diuidere, argumentari. Quae tria sub se cominet proprium Dialectices officium, quod est docere.

De fine dialectices.

Finis Dialectices est, probabiliter de aliqua re dicere.

De facilitate Dialecticse.

Dialectica natura nobis inest, præcepta uerò artis inuenta sunt, ut nos admoneant eorum, quae nobis in sunt natura.

De definitione nominis.

Definitio nominis est, qua quid propriè quæq; uox significat, exponimus. Ut quid significat homo? Responde, Est animal quod loqui potest. Quid est iustitia politica? Responde, Est uirtus unde boni

ni &

ni & iusti appellantur coram mundo. Quid est iustitia fidei? Responde, Est gratuita imputatio remissionis peccatorum.

De Prædicabilibus, seu quinq; uocibus.

Ad intelligendum ordinem uocum conducunt prædicabilia, ut sciamus quæ uoces latè patent, quæ non. Nam Dialecticus minus communia probat per magis communia. Huc pertinet questio de uocibus, ut cum de religione, iustitia, & alijs simplicibus uocibus disputatur.

Prædicabilia sunt quinq;, Species, Genus, Differentia, Proprium, Accidens.

His additur & indiuiduum nomen proprium, aut quod eius uice ponitur, ut Petrus, hic magister.

De Specie.

Species est uocabulum, cuius forma apud animum concipitur, ut homo, canis, pyrus, aër.

Est autem dicta species, quòd speciendum siue spectandum aliquid proponit, ut finge animal, statim concipit mens uel asinum, uel uaccam, quæ res conceptæ dicuntur species.

REGULA.

Quicquid angustius est genere, species est, ut homo species est animalis, Petrus species est hominis, ius

DIALECTICA

Justitia species est uirtutis. Beneficentia species est iustitiae.

De Genere.

Genus, est uocabulum, quod latissimè patet, et cuius nulla apud animum imago concipi potest, ut animal. Est enim animal eiusmodi res siue uox, quae complectitur omnia illa, quae animali uita uiuunt. Arbor talis est uox, quae omnes omnium arborum species sub se coninet, ut pyrum, pomum, ulmum, alnum.

Farrago aliquot uocum generalium.

Animal	Sub hoc uel sub hac latent,	homo, equus, leo.
Arbor		pyrus, pomus, ficus.
Fructus		pyrum, pomum, cerasum.
Metallum		aurum, argenum, ferrum.
Elementum		aër, ignis, aqua, terra.
Herba		ruta, lauendula, salvia.
Frumentum		siligo, hordeum, triticum.
Ars		grammatica, rhetorica.
Virtus		iustitia, prudentia.
Vitium		iniustitia, imprudentia.
Morbus	dysenteria, hydropisis.	

REGULA.

Quicquid latius patet specie, genus est, ut uirtus

tus

ius genus est iustitia speciei, iustitia genus est beneficentia speciei.

De Differentia.

Differentia est uocabulum, quo interna cuiusque rei natura decernitur. Estque differentia pars naturae, et seruit ad discernendas species à speciebus, sub uno genere latentibus, ut rationale esse, seu mentem habere: differentia hominis est, qua differt à reliquis animantium speciebus. Ceterum quia internae rerum naturae nobis plerumque sunt incognitae, igitur paucissima existunt uere differentiae. Ne tamen confunderemus internas rerum naturas cum externis, admonuerunt nos tantum Dialectici differentia uocabulo. Porro ab accidentibus et circumstantiis necessitate coacti, atque inopia, petimus specierum differentias. Sic à colore accidente desinimus aurum, quod sit metallum fuluum, uinum, quod sit album aut rubrum.

De Proprio.

Proprium, est uocabulum, quo describimus conditiones, propensiones, et officia, ut uocant, potentialia ipsarum specierum. Dicitur uero proprium, quod uni speciei conuenit tantum et uniuersa, ut propria hominis sunt, sermo, risus, uel loqui et riri.

DIALECTICA

dere. Verum ut pueri propriorum syluam aliquam habeant, libuit hac subijcere:

<p>Canis Equi Suis Bouis Vulpis Cicadum Camelorum Elephantorum Aprorum Pardorum Vrsorum Asini Ouium Anserum Picarum Cornicum Coruorum Ciconiarum</p>	<p>} }</p>	<p>latrare. hinnire. grunire. mugire. gannire. stridere. blatrare. barrire. fremere. frendere. gemere. rudere. balare. strepere, sibilare. garrire. cornicari. erocitare. crepitare.</p>
--	--	--

Sunt & hæc artibus propria.

<p>Grammaticæ Dialecticæ Rhetoricæ Arithmeticæ Musice</p>	<p>} } } } }</p>	<p>proprium est { Bene loqui & scribere. Docere naturali ordine. Docere rectè & ornatè. Numerare. Cantare.</p>
---	----------------------------------	--

EE

Et quanquam hæc propria subinde in artibus confunduntur, nam una mutuat ab alia, quibus opus habet, tamen sufficit hic propter puerorū imperitiam & imbecillitatem, hæc officia pro proprijs accipere.

REGVLA.

Differentiarum paucitas facit, ut proprijs & officijs utamur pro differentijs. Quare non admodum superstitiosè sciungi debet propriū à differentia. Refert tamen scire, quæ supra diximus de differentia, cur de ea admonuerim nos Dialectici.

De Accidente.

Accidens est, quod adesse & abesse potest, præter rei, cui inest, corruptionem. Sic homini inest albedo, nigredo, igni calor, aquæ frigiditas. Estq; accidens, quod ad rei naturam non spectat.

REGVLA.

Accidentia, quæ ita adherent substantijs, ut re ipsa nunquam separentur, ea ratio separat. Sic à coruo nigredo dinoscitur, à cygno albedo.

Appendix de quæstionibus necessarijs ad prædicabilia discernenda.

Quæstio, Quid sit, querit de specie & genere.
 Quæstio, Quale sit, querit de differentia, Proprio, & Accidente.

Ap

D I A L E C T I C A

Appendix de usu quinque prædicabilium.

Usus quinque prædicabilium præcipuus est, ne
communibus uocabulis pro minus cõmunibus abu-
taris: & e contra. Id quod fit, quando uel generi di-
uersas species, uel speciebus diuersa genera attri-
buis: & sic de reliquis. Non enim rectè tribuitur re-
ligioni ritus seu externarum ceremoniarum obser-
uatio, ut genus. Item falsò tribuitur Ecclesiasticæ
potestati, quod ciuiliū ac politicarum rerum ad-
ministratio sit.

De definitione rei.

Definitio rei est, qua cuiusq; rei natura signatè
& clarè per partes, causas, effectus & contraria,
explicatur, ut, Quid est iustitia? Responde, Iusti-
tia est uirtus, dans unicuique quod suum est. Cuius
partes sunt duæ. Est enim iustitia, unde boni & iu-
sti appellantur; Et est iustitia, quæ beneficentia ap-
pellatur, quâ exercemus in distribuendis beneficijs
in alios Effectus sunt, unicuiq; dare quod suum est.
Cõmunibus uti pro cõmunibus, priuatis autem ut
suis, teste Cicerone i. Offic. Causæ sunt iustitiæ ani-
mus seu uoluntas Contrariã habet iniustitiam. Plu-
ra exẽpla infra reperies, ubi de methodo agemus.

Porrò ad exactè constandas diffinitiones rerum
conducunt prædicamenta. Sunt autem prædica-

RICARDUS

mentia tanquam signa seu quaedam notæ, quibus re-
rum pariter ac uocum ordines cognoscuntur. Nam
uoces coniunctæ sunt rebus, & per uoces res expli-
camur: non aliter atque in pixide quadam sunt
res, uoces uerò pixidi inscriptæ, ut res in pixide
cognoscantur.

De Prædicamentis.

Prædicamenta sunt quæ docent quid uniuscuius-
que rei naturæ sit attribuendum. Verùm præ-
dicamenta non tantum internam uocum naturam
docent, sed etiam accidentium.

Prædicamenta sunt decem:
Substantia
Quantitas
Qualitas
Relatio
Actio
Passio
Quando
Vbi
Situs
Habitus

Hæc fulcit & sustentat ut inui-
sibilis ipsa accidentia. Nam
substantia non est oculis expo-
sita. Et hominem nemo uidit,
hoc est, internam eius substan-
tiam aut naturam.

Alia oculis exposita sunt, &
sensibus comprehenduntur, at-
que ad eò tegunt substantiam.
Sic accidentia hominis uideri
possunt. Ex his ita quaedam in-
herent substantiæ, ut ratione
tantum separentur.

De usu prædicamentorum.

Usus prædicamentorum consistit potissimum in
hoc

DIALECTICA

Hoc, ne substantias, aut internas rerum naturas cōfundamus cum accidentibus.

De substantia.

Substantia est natura rei interna, per animū ab accidentibus separata, ut Deus, homo, leo, asinus.

De diuisione substantiæ.

Substantia est duplex, Corporea, quæ accidentibus tecta est, ut homo, leo.

Incorporea, quæ caret accidentibus, ut Deus, spiritus.

De diuisione substantiæ corporeæ.

Substantia corporea duplex est,

Simplex, quæ non est conflata ex elementis aut materia, sed creata à Deo simpliciter, ut cœlum & elementa, ignis, aër, aqua, terra.

Mixta, quæ ex elementis conflata est, ut sunt metalla, aurum, argentum, & hæc absoluta. Inabsoluta, nix, grando, pruina, ros, &c.

De diuisione substantiæ mixtæ.

Substantia mixta est duplex, Animata & Inanimata. Animata, quæ habet in se uim & naturam augendi & crescendi, ut homo, aquila.

Inanimata, quæ non habet in se internam uitam aliquam, sed augetur ex qualitate compositæ materiæ, sic operante sole, ut lapides, vitrum, gemmæ, adamant.

De

De diuisione substantiæ animatæ.

Substantia animata duplex est: Sentiens, Non
sentiens.

Sentiens, quæ adficitur et commouetur, dum cæ-
ditur, aut quæ sensu prædita est, ut homo, uacca.

Non sentiens, quæ non adficitur aut cōmouetur
cum ceditur, ut planta, herba, arbores, flores.

De diuisione substantiæ
sentiens.

Substantia sen-
tiens duplex est: { Rationalis, quæ ratione prædi-
ta est, ut, homo, Plato, Petrus.
Irrationalis, quæ ratione cæ-
ret, ut asinus, leo, uacca.

De usu præcedentium
diuisionum.

Vsus præcedentium diuisionum est, ut scias inue-
nire proximū genus à summo genere usq; ad imum.
Exempli gratia: Homo est substantia corporea, a-
nimata, sentiens, rationalis. Hic quiescendum est.
Item Pyrus est substantia corporea, animata, non
sentiens. Et hic quiescendum est. Vacca est substan-
tia corporea, animata, sentiens, irrationalis. Neq;
hic ulterius progredi licet.

REGVLÆ.

I. Ultra substantiam non est progrediendum.

Incipit

DIALECTICA

Incipientes colligere proxima genera, nec prius cessandum, nisi ad imum peruenierimus.

II. Pertinent ad substantiam, & partes substantiarum, ut pes, manus, caput.

III. Contraria nomina quoque sunt in substantia, ut homo uiuus & cadauer, plana & mortuus truncus.

IIII. Spectant ad predicamentum substantie omnia uocabula significancia internas rerum naturas, quibus adherent accidentia, ut sunt uocabula omnium creaturarum, quae in se habent uim augendi, crescendi, uiuendi, & coalescendi, siue ex se, ut homo, leo, pyrus, mugil, hyacinthus, hordeum siue per accidens, ut inanimata omnia, ueluti lapides, uitrū, gemmae. Adhaec pertinent ad substantiam, res incorporeae, tam create, quam non create, ut Deus pater, Deus filius, Deus spiritus sanctus, angelus tam boni, quam mali. Item simplicia creata per se, ut coelum, ignis, aer, aqua, terra. Item mixta ex elementis uocabula, quae sunt duplicia.

Absoluta, ut perfecta metalla

(aurum,

< argenium,

(ferrum.

(nix,

} grando,

} ros,

} pruina.

Inabsoluta, ut metalla imperfecta

V. Nom

V. Non opus est semper discurrere definiendo uocabula substantiæ, per omnia inferiora genera, sed satis est proximum apprehendisse, ut: Homo est substantia rationalis, & quæ loqui potest.

De Quantitate.

Quantitas est magnitudo rei, & duobus sensibus percipitur, tactu & uisu, cuius proprium est diuidi, ut magnum in suas partes, miliare ut longum, in suos passus: ulnam in sua quartalia: item numum in suas unitates, tanquam articulos in suam causam, ut grossum Misnensem in sex & sex numos, in quatuor & octo. Orationem in tot & tot uerba. Verbum in tot & tot syllabas. Syllabas in tot et tot litteras.

Quantitas est duplex.

Continua, quæ coheret, et cuius partes non sunt diuisæ. Hac quærimus quanta res sit, ut: quantum est equus Troianus, 2. Æneid. Instar montis, &c. Sunt autem huius tres species.

Linea est longa per se. Ad hanc pertinent omnia longa, ut ulna, miliare, uirga, qua a gri mensurantur.

Superficies est latitudo, seu externa species, Die Dünigkeit eines Dinge, quæ licet in rerum natura non sit, tamen sic proponit eam Dialecticus concipiendam. Ad hanc pertinent omnia lata et longa.

DIALECTICA

ut ager, fundus, pratum, campus, &c.

Corpus est densitas à subiecto separata, ut est quadrata forma, seu magnitudo tesserae, separata ab ossicula. Ad hanc pertinent formae tantum rerum seu corporum, ut forma trianguli, quam pyramidem uocant, forma quadranguli, quam tesseram uocant.

Discreta, cuius partes non cohaerent, sed separantur. Hac quaerimus quot sint, Ut: Quot numis albus ualet? quatuor & quatuor: uel tribus & quinque: uel duobus & sex. Item, Quot sunt uerstrum? Decem, tres & septem, quinque & quinque. Item, Quot uerbis constat haec uel illa oratio? Sex uel tribus & tribus: uel quatuor & duobus. Huius duae sunt species:

Numerus, ut: unum, duo, tres, &c. Et haec numeralia causa sunt maioris numeri. Sic Decem, resoluitur in quinque & quinque, uel in quatuor & sex.

Oratio, ut: Veritas odium parit. Haec resoluitur in suas uoces, Voces in syllabas, Syllabae in litteras.

Sylua uocabulorum mensurae
hic necessariorum.

Digitus	}	cominet	}	Quatuor hordei grana, in
Palmus mi-				latum posita.
(nor				Quatuor digitos.

Palmus

Palmus maior	}	Duodecim digitos.
Pes		Quatuor palmos minores.
Cubitus		Sesquipedem.
Gressus		Duos pedes, & semissem.
Passus		Quinq; pedes, hoc est, duos gres-
Orgya		Sex pedes. (sus.
Stadium		Centum uiginti quinq; passus.
Plethrum		Centū pedes: et sepe pro iugero
Diaulos		Duo stadia. (capitur.
Miliare		Mille passus, uel octo stadia.
Dolichos		Duodecim stadia.
Schoenus		Sexaginta stadia.
Parasanga	Triginta stadia.	

De usu Quantitatis.

Usus Quantitatis est apud Poetas & Rhetores in diuisionib. cum amplificationis gratia rem per partes exponunt. Continuae autem usus est precipuus in comparationibus rerum inter se. Discretæ usus est in distributionibus Rhetoricis.

REGVLÆ.

- I. Mathematica docet quantitatem continuam, id est, longitudinem. Arithmetica quantitatem discretam, id est, numerum.
- II. Ut substantias cum accidentibus confundere non licet, sed sunt seorsum concipiendæ: Sic in hoc predicamento, longitudo à latitudine, & sic de re-

DIALECTICA

liquis concipi debet.

III. Perinent ad quantitatem omnia, quae diuidi possunt, ut sunt longa, ueluti linea: lata, ut campus, magna uel densa formaliter seu specietenus sumpta, ut tessera: multa, ut decem, uiginti, oratio.

III. Quantitatis diuisio ad hoc prodest, ut scias proximum genus inuenire. Vt: Quid est uina? Responde: Uina est quantitas cōtinua, linea in longum extensa, qua metitur pannus. Paucioribus sic: Uina est quid longū, quo metitur pannus. Ager est quantitas cōtinua, superficies ferens frumenta. Paucioribus sic: Ager est superficies, uel locus planus, ad ferenda frumēta aptus. Oratio est quantitas discreta, quae constat pluribus uocibus. Decem, est numerus, constans quinque & quinque, quatuor et sex partibus.

De Qualitate.

Qualitas est, quicquid sensibus humanis subiectum est, praeter quantitatem. Wie geschicklichkeit des leibs vnd gemüts/ on die qualitet. Et haec à singulis sensibus iudicatur per se singulariter, Vt de albo uisus tantum iudicat, de sono tantum auditus.

De usu Qualitatis.

Qualitatis usus est praecipuus, ut ornēs substantias, et reliquis Prædicamentis in exornādo seruiat, ut: homo sapiens, pater probus, seruus perfidus. V-

tuno

tuntur uerò qualitate Rhetores in commendandis
aut uituperandis personis.

Qualitas est duplex.

Visus, ad quem spectant colores: albū,
nigrum, rufum.

Auditus, cuius sunt soni tam articulati,
ut oratio: quàm inarticulati, ut
mugitus, latratus.

**Corpo-
ris.**

Odoratus, cuius sunt odores, ut: sua-
uis, ingratus, graueolens.

Gustus, cuius sunt saporēs, ut: dulcedo,
amaritudo.

Tactus, cuius sunt quae possunt tangi, ut
calor, frigus, humidū, glabrū, asperū

Intellectus, qui sub se omnes artes continet,
quae sunt habitus, hoc est, quae assiduitate
quadam discendi percipiuntur, atque postea
inheret animo, ut Grammatica, Rhetorica, figulina,
pugilatoria

**Animi,
Et haec est
duplex.**

Virtutes, ut: prudentia, iustitia, fortitudo, modestia. Item
contraria: iniustitia, imprudentia.

Voluntatis, cuius sunt
Affectus, quibus probata à
ratione amplectimur, impro-
bata ab illa fugimus, ut ira,
dolor, letitia, spes, metus.

DIALECTICA

REGVLÆ.

I. Sicut diuisio substantiæ & quantitatis utilis est ad inuenienda proxima, & propria in definiendo genera, ita & diuisio qualitatis ad hoc prodest, ut: Quid est album? Responde: Album est color candidus, qui qualitate corporis ipso visu percipitur.

Grammatica est ars, quæ qualitate animi ipso intellectu percipitur. Paucioribus sic:

Grammatica est ars, quæ docet rectè loqui & scribere. Nam artium differentiæ plerunq; ab officio petuntur.

Iustitia est qualitas animi consistens in uoluntate, quæ dat unicuiq; quod suum est.

Iniustitia est qualitas animi, in uoluntate consistens, quæ non dat unicuiq; quod suum est.

Ira est qualitas animi, consistens in uoluntate, quæ dolorem cõiunctum habet cum cupiditate puniendi. Vel sic: ira est dolor puniendi cupidus.

II. Internæ qualitates non uidentur, sed opere, facto, & suis ex officijs cognoscuntur, ut: ER perspicuè dicendo cognoscitur Rhetorica: ex unicuique dando quod suum est, cognoscitur iustitia.

III. Externa instrumenta sensuum non sequitur operatio, sed qualitatem eorum, ut: Oculus non uidet, sed qualitas seu dispositio illa in oculo. Sic quidam

dam cæci habent claros oculos, tamen non uident, qualitate illa corrupta aut impedita. Sic auris non audit, uerum qualitas illa in aure.

III. Pertinent ad hoc prædicamentum uocabula quinque sensuum, & earum rerum, quæ sensus mouent, ut uocabula colorum, album, nigrum: Sonorum, altum, demissum, mugitus: Odorum, ut fragrantia, crasseolentia: Saporum, ut amaritudo, dulcedo: Tactuum, ut glabrum, asperum. Item Artium nomina, tam liberaliũ, quàm aliarum, quæ assiduitate discendi percipiuntur, ut Grammatica, Rhetorica, Figulina, Equitatio. Item uirtutum & uiciorum nomina, ut prudentia, iustitia, fortitudo, modestia, imprudentia, iniustitia. Postremo & affectus nomina, ut ira, letitia, dolor, spes, metus.

De Relatione.

Relatiua sunt omnia uocabula indita rebus, non à natura, sed alterius respectu, ut: Aurum in prædicamento substantiæ est: Calix aureus, in prædicamento Relationis, non propter materiã, uerum propter usum. Sic Acer arbor, in prædicamento substantiæ est, mensa uerò ex acerno ligno in Relatione. Grammatica in prædicamento qualitatis est, Grammaticus in Relatione.

De diuisione Relatiuorum.

DIALECTICA

Sunt autem relationis uaria uocabula, quæ ordine tanquam minus communia, ad generaliora redigenda sunt. Generales uoces hæ sunt præcipuæ:

Natura, sub qua latent Cause & effectus, ut faber & ensis: orator & oratio: Euangelium & consolatio, & c. Item calor, ut ignis calefaciens, & quæ calefacit.

Signa externa, Fasces & magistratus: toga & senator: cucullus & monachus.

Patrocinium, seu seruitus, Tutor, pupillus, patronus, cliens, dominus, seruus, hera, ancilla.

Consanguinitas, Pater, Filius, frater, soror, nepos, neptis, atauus, proauus.

Coniugium, Sponsus, sponsa, gener, socer, socrus, nurus, comunx, maritus.

Contractus, Emptor, uenditor, emptio, uenditio, locator, conductor, locatio, conductio.

Cognata coherencia, Mendax, fur, temulentus, temerarius, iustus, bonus, poëta, mendax, iuuenis, inconstans. Item contraria, coelebs, scortator: pudicus, impudicus.

Sexus, Mas, fœmina.

Ætas, iuuentus, senectus: puer, adolescens: iuuenis, senex.

Conditio, Pauper, diues: liber, seruus: ingenuus, libertinus.

Insti-

Institutio, Præceptor, discipulus: artifex, et qui discit artem. His & plura alia communia uocabula annumerari possunt, ad quæ redigantur uoces relationis. Porro uocabula relationis quædam oriuntur ex substantia, ut seruus, dominus: ut puta, quando substantiæ uoces transferuntur ad aliquem usum.

Item, Relatiua sunt omnes actiones & effectus substantiarum, ut: emptio, uenditio:

Quædam oriuntur ex qualitate, ut uocabula appellationum ab ipsis actibus, ut Grammaticus, Rhetor, Dialecticus.

Item, Collationum uocabula ex qualitatibus corporis, ut: sanum, ægrum, album, nigrum.

Item, Cognata cum uirtutibus, ut: pax, concordia, quæ cum amicitia cognitionem habent. Præmiū, gloria, honos, quæ uirtuti sunt uoces cognatæ. Item quæ aliquid affinitatis habent cum uitijs, ut: discordia, tumultus. Tandem & affectus relatiua gignunt, ut: iratus, sedatus, letus, tristis.

Quædam ex quantitate, ut uocabula similitudinis & dissimilitudinis: æquale, inæquale, maius, minus, par, impar, duplum, triplum.

Item, temporum uoces: annus, mensis, dies. Et hæc respectu prioris & posterioris.

REGVLÆ.

DIALECTICA

I. Omnia uocabula, quæ ad superiora Prædicamenta referri non possunt, relatiua sunt.

II. Plura uocabula sunt relationis, quàm aliorum Prædicamentorum, quia in communi uita plerumque nominamus res non tam à natura, quàm à respectu officiorum, uel usu.

III. Definitiones in hoc Prædicamento petuntur ex officio & usu rerum, sed ita, quòd correlatiuū, ut uocant, ferè semper adsit in definitione, ut: Quid est pater? Responde: Qui habet filium. E contra, Quid est filius? Responde: qui habet patrem. Emptio est, cum merces certa pecunia emitur. Veditio est, cum merces certa pecunia uenditur. Doctus est, qui non est indoctus. Indoctus est, qui non est doctus. Doctor est, qui docet discipulum. Discipulus est, qui discit à præceptore.

De Actione.

Actio est relatio ad id quod patitur. Pertinent huc omnia uerba actiue significationis. Item nomina uerbalia à uerbis actiuis descendunt. Item participia, ut amare, legere, lector, scriptor, letatrix, amans. Item ea uerba, quæ significant motum ad locum, siue ea actiua, siue neutra sim, cum ideo mouemur, ut aliquò perueniamus, ut ire, redire, currere, recurrere. Item ab his uerbalia, ut cursus, recursus. Spectant & ad actionem ea uerba
qua

que actiuè significant propter certum aliquem finem, ut edificare, cuius finis est edificium; pingere, cuius finis est pictura; belligerari, cuius finis est victoria.

REGVLÆ.

I. Actio & sequentia prædicamenta tantum species relationis sunt.

II. Definiturus uocabulo huius prædicamenti, relatio uel actio genus erit, ut quid est amare? Responde: amare est relatio uel actio in amatum. Vel genus erit quæcunque actiua uox: ut quid est lector? Est actor in eum, qui legendo agitatur.

De Passione.

Passio est relatio patientis ad agentem. Huc pertinent uerba passiuæ: ut amari, legi. Item nomina & participia passiuè significantia: ut lectus, amandus, plicatilis, fissilis. Item quædam neutra, (exceptis illis, quæ motum ad locum significant, & quæ ad certum aliquem finem tendunt) significant enim neutra propemodum passionem.

REGVLA.

In definitione hinc relatio uel passio genus est, ut: Quid est amari? Responde: Amari est relatio uel passio ad amantem. Quid est lectus? Responde:

DIALECTICA

ſponde: qui à lectore est lectus.

De Vbi.

Vbi circumſtantia loci eſt. Locus autem hic eſt, qui occupat corpus: & ideo ſpectant ad hoc Prædicamentum uocabula, quæ ſunt loca, hoc eſt, quæ aliquid in ſe capiunt. Sic aduerbium Domi, eſt in Prædicamento Vbi, non quia figuram ædificij, aut ipſum ædificium ſignificat, ſed quia reſpicit ad locum, qui capit & continet corpora. Pertinent huc omnia aduerbia loci, ut domi, foris, hic, illic, huc, illuc, hâc, illac, hinc, illinc, ſurſum, deorſum, Romæ, Lubecæ. Item uoces circumloquentes aduerbia loci, aut uicem illorum propemodum tenentes, ut in foro, in horto, in templo. Item nomina localia, ut planum, montofum. Item regionum nomina & urbium, ut Miſnia, Græcia, Sigenna, Colonia.

REGVLA.

In definitione, locus uel relatio genus eſt, ut domi eſt locus uel relatio ad foris: uel domi eſſe, ſit reſpectu nō eſſe foris: et e cōtrâ. Celeber locus eſt, qui nō eſt deſertus: planus eſt locus, qui non eſt montofus.

De Quando.

Quando eſt uox, qua deſcribitur circumſtātia temporis, uel qua tempus à tempore ſeparatur. Huius uſus eſt apud autores in deſcriptionib. tempo-

rum

rum. Pertinet huc aduerbia temporis, hodie, heri, nunc, cras. Item nomina tēpus significancia, ut dies, nox, annus, mensis, hyems, uer, aestas, autumnus: pueritia, adolescentia, senectus, iuuentus: serenum, nubilum, festus dies, nefastus. Item officiorum tempora, ut tempus studendi, legendi, scribendi.

REGVLA.

Definitionis genus est relatio uel tempus, ut: quid est dies? Responde: dies est relatio ad noctem: uel dies est tempus, quod dicitur respectu noctis.

Aliàs sic: Dies est tempus, tot uel tot horarum: uel dies est quicquid non est nox. Nox est, quicquid non est dies.

De Situ.

Situs est dispositio uel status corporis, ut iacere, stare, sedere: supinum esse, pronum esse, cubare. Pertinent huc uocabula gestuum corporis: stare, sedere, accubitus, sessus, pronitas, cubatio, recubitus, discubitus, curuum esse, claudum esse.

REGVLA.

Omnia quæ corporis gestū significant, situs sunt: hi autē corporis gestus sunt uarij, nam alius est corporis gestus, quādo equito, alius quādo curro, alius quando sto, alius quando sedeo. Genus hic in definitione situs est uel relatio, ut iacere est situs corporis, cuius contrarium est stare: uel iacere est re-

Laticp

DIALECTICA

latio ad stare, uel quod sit respectu stantis.

De Habitu.

Habitus est, qui adiacet rebus uestitus. Porro ocreæ in hoc prædicamento sunt, non quia ex corio bubulo sunt, sed propter usum et rationem uestiendi, uel quia ocreæ uestitus sunt. Spectant huc nomina uestium, ut pallium, toga, thorax, tunica.

REGULA.

Hic definitio habitum seu relationem ut genus sortitur: ut quid est pallium? Pallium est habitus corporis, quo uestitur seu tegitur ipsum corpus, ut tutum sit à tempestatum iniuria. Vel pallium est relatio ad eum, qui pallio indutus est. Potest et uestitus loco generis poni in definitione: ut pallium est uestitus contra frigora. Dicuntur autem habitus nomina uestitus, quia habent & habentur: habent enim quos tegunt, & habentur ab illis, qui eis teguntur.

De Definitione.

Quid sit definitio rei supra tractauimus, nunc ea quotuplex sit, dicemus.

Formula definitionum
rei sunt quatuor. } Essentialis,
Causalis,
Quæ est ex partibus.
Accidentalis.

De

De Definitione essentiali.

Essentialis definitio est, quæ constat ex genere & differentia: uel est definitio sine accidentibus. Et cum ferè impossibile sit cõstituere definitionem sine accidentibus, ideo paucissimas huius generis definitiones habemus. Fortassis præter hominis definitionem nullam, de qua tamen adhuc rixatur apud doctos.

Essentiæ uocabulo significatur natura per sese. Substantiæ uocabulo, natura uestita accidentibus.

Exempla huius definitionis.

Homo est animal mentem habens, uel homo est substantia corporea, animata, sentiens, mentem habens.

REGVLA.

- I. In hoc genere definitionis non est egrediendum in alia Prædicamenta, unde genera & differentias petas, ut definiturus hominem, genus & differentiam ex substantia sumes. Genus est, quòd sit animal, uel substantia corporea, differentia, quòd mentem habeat.
- II. Abutimur essentiæ uocabulo & ad accidentia, cum accidentia sine subiectis uel personis consideramus, ut cum de essentiæ seu dignitate uirtutis, iustitiæ & aliorum accidentium loquimur, sine personis,

DIALECTICA

sonis, quibus inhaerent, aut inhaerere possunt. Sic
abusiue definitur uirtus essentialiter, quod sit ha-
bitus animi in uoluntate consistens, bonus. Iustitia,
quod sit habitus uoluntatis bonus, consistens in a-
nimo.

De definitione causali.

Definitio causalis est, cum in causis definitionem
colligimus. Et haec proximè post essentialem defini-
tionem describit naturam rei.

Materia, Ex qua aliquid fit, ut lignum: è quo
fit mensa.

Forma, Externa facies rei, ut tunica, mensa.

Efficiens, Persona seu res faciens, ut Deus, fa-
ber.

Finis, Est utilitas, propter quam aliquid fit, ut
iustificatio fit pacis seu tranquillae conscientiae cau-
sa. Vestis tegendi corporis gratia.

Exempla causae, seu causalis Definitionis.

EXEMPLA.

Materia, Homo est animal, quod mente & corpore
constat. Cereuisia, est potus ex aqua, lupulo, et
hordeo. Tunica est uestis ex panno consuta.

Formae: Cereuisia est potus coctus. hic coctus
forma est. Hoc argentum est numus ualens triginta
albis, pro Ioachimico grosso, hic numus forma est.
Aureus Rhenanus est ualens tribus & uiginti grossis
Misnen-

Misnensibus. Pallium est tunica exterior ipsius corporis. Hic tunica forma est.

Efficiens: Humanae leges sunt institutiones superioris ac inferioris magistratus. Lex diuina est, quam Deus instituit per Moysen. Fides est donum spiritus sancti. Homo est, quem finxit Deus ex limo terrae ad sui imaginem.

Finis seu effectus: iustitia est uirtus dans uni- cuique quod suum est. Fides est qua iustificamur, ut habeamus pacem apud Deum in conscientijs.

Crux est quæuis afflictio siue interna, siue externa, ut ea probetur fides nostra, et cognoscatur charitas Dei erga nos.

REGVLA.

Ex omnibus ac singulis causis licet definitionem colligere, absolutissimæ autem sunt, quæ ex omnibus causis constant.

Exempla definitionum per omnes casus.

Sacramentum altaris est uerum corpus & uerus sanguis Domini nostri Iesu Christi, sub pane & uino nobis Christianis ad manducandum & bibendum ab ipso Christo institutum, ut per fidem in hæc uerba promittetis Christi, Quod pro uobis datur & effunditur in remissionem peccatorum, habeamus condonationem peccatorum, uitam & iustitiam.

C

D I A L E C T I C A

Materia Formæ Efficientis Finis seu Effectus	} } } } }	uerba sunt	} } } } }	Corpus, sanguis, panis, uinum. Manducare, bibere. A Christo institutum. Habere cōdonationē peccatorum, uita et iustitia sunt res cō- Aliud. (gnate.
--	-----------------------	------------	-----------------------	---

Domus est edificium quadratum ex lapidibus, calce & lignis, a cementario opifice factum, in hoc ut tegat ac defendat inhabitatores ab iniuria tempestatum.

Materia Formæ Efficientis Finis seu Effectus.	} } } } }	uerba sunt	} } } } }	Lapidēs, calx, lignum. Quòd quadrata sit domus. A cementario opifice factum. in hoc ut tegat, & cetera.
---	-----------------------	------------	-----------------------	---

R E G V L A.

A finali causa seu effectu diffiniuntur omnes qualitates habituum. Item uirtutes & uitia, ut Grammatica est ars, quæ docet rectè scribere. Theologia est ars, quæ docet cognitionem uoluntatis diuine. Virtus est, quæ inclinatur ad rectè agendum. Iustitia est, quæ dat unicuique quod suum est.

Appendix.

Alij distinguunt inter finem & effectus seu officia, nos ne grauaremur pueros sine periculo admodum magno confundimus. Nam nō uideo, quid multum

tum discriminis sit inter finem & utilitatem rei, propter quam aliquid fit, & inter officium, seu effectum rei.

De definitione ex partibus.

Definitio ex partibus, quæ ex rei partibus seu membris conflat, ut, Euangelium est prædicatio poenitentiae & remissionis peccatorum in nomine Christi. Sunt enim poenitentia et remissio peccatorum partes Euangelij. Itē poenitentia est, qua uera contritione morimur peccatis, & fide resurgimus ad iustitiā. Sunt enim partes poenitentiae, cōtritio et fides, seu mortificatio & uiuificatio. Matrimonium est copula uiri & mulieris. Virtus est, quæ constat prudentia, iustitia, fortitudine, & modestia.

R E G V L A.

Huius definitionis usus est in amplificationibus apud autores. Exemplum est in epist. ad Ephes. cap. 6. de armatura.

De definitione ex accidentibus.

Definitio ex accidentibus est ex genere et accidentibus collecta. Estq; hæc definitio, remota quædam rei per sua accidentia descriptio. Hæc Prophetis sanctis & poëtis familiaris est. Sic David Psal. v. ab accidentibus definit uirum beatum, inquit: Beatus uir, qui non abiit in cōsilijs impiorum, &c. Vergil. Eclog. i. definit uesperum ab accidentibus,

DIALECTICA

Maioresq; cadunt altis de montibus umbrae:

Id est, Vesperū est tempus, quo umbrae sunt longissimae. Sic Cato mortem definit.

Ne timeas illam, quae vitae est ultima finis.

Ovidius ab accidentibus hominem descripsit, primo Metamorph. libro:

Os homini sublime dedit, caelumq; videre iussit, et erectos ad sidera tollere uultus.

Vergilius I. Aeneidos:

Vrbs antiqua fuit, Tyrij tenuere coloni,
Carthago, Italiam contra, Tyberinaq; longē
Hostia, diues opum, studijsq; asperrima belli.

REGVLA.

Pertinent ad hanc definitionē evidentes descriptiones rerum apud Poetas. Et plerunq; herbarū, radicū, locorum descriptiones.

De diuisione.

Diuisio est rei per partes explicatio. Et ut natura rei definitione explicatur, ita officia eius per diuisionē. Cuius summus est usus, ne confusē dicamus. Est autem haec quadruplex.

Diuisio } Vocabuli.
 } Generis in species.
 } Totius in sua membra.
 } Enumerationis.

De

De Diuisione uocabuli.

Diuisio uocabuli est, uocem, multa significantē exponere. Nam perplexitate uocabuli sepe decipi-
 mur, ut erremus. Ita canis est nunc animal terre-
 stre, nunc piscis, nunc astrum. Ne pos nunc consan-
 guineum significat, nunc luxuriosum. Sic fides aliās
 ciuilitate accipitur, pro cōstantia in dictis et factis.
 Aliās theologicē accipitur, pro fiducia in promissio-
 nes de Christo. Aliās historialiter pro credita
 historia. De hac diuisione docent Grammatici, ubi
 de polysimis agunt.

De diuisione generis in
 species.

Diuisio generis in species est facilis, cognitio quā
 que uocibus, quid genus, quid species sit: ut si ani-
 mal genus deducas in hominem, leonem, asinum, ut
 species: arborem in ulmum, pyrū, pomum: Elemen-
 tum in aërem, ignem, aquam & terram. Et uoca-
 tur hæc diuisio apud Rhetores distributio.

De diuisione totius in partes.

Tertia est diuisio, qua diuidimus totum in sua
 membra seu partes, & uocatur partitio. Sic cor-
 pus ut totum, diuiditur in caput, thoracem, uentrem,
 pedes, manus, ut membra seu partes.

Pœnitentia in mortificationem & uiuificatio-
 nem, seu contritionem & fidem.

DIALECTICA

Euangelium in prædicationem poenitentiae & remissionis peccatorum.

Peccatum in originale & actuale.

Lex in diuinam & humanam.

Impletio legis in internam & externam.

Sacramentum in baptismum, eucharistiam & absolutionem.

Potestas in ecclesiasticã, quæ consistit in docendo Euangelio, & administratione sacramentorum. Et in ciuilem, qua reguntur & domantur subditi.

Domus in fundamentum, parietes, tectum.

De Enumeratione.

Enumerationis diuisio est, cum partimur subiectum in sua accidentia, ut cum dico Ciceronem philosophum, oratorem & astronomum fuisse. Alexandrum uictoriosum bibulum, &c. Carolum Cæsarem placidam, benignum, mitem, humanum, magnanimum, uictoriosum. Huius usus est in genere demonstratiuo apud Rhetores, cum laudamus aut uituperamus personas.

Appendix de usu totius diuisionis.

Usus diuisionis est apud autores in amplificandis magnis causis.

Appendix de usu totius definitionis.

Usus definitionis est, quod ex definitionibus tanquam

quam ex fonte argumenta omnia deriuentur, & tota nascatur oratio.

Alia de definitione & diuisione.

Ex definitione & diuisione formant nunc dialectici suam docendi methodum, quam alias didacticam uocant. Et ad hanc hæ pertinent sequentes questiones.

Quid res sit]

[Definitionem,

Quæ causæ

per

Quæ partes,

[Diuisionem.

Quæ officia seu effectus

Quæ contraria]

Hic docendi modus de rebus ut est simplicissimus, ita naturæ accommodatissimus & propriissimus est.

Exempla methodi.

Fides est certa fiducia in promissiones de Christo, iustificans omnes coram Deo, qui eam certam & indubitam habent.

Causæ.

Causæ fidei sunt, spiritus sanctus & uerbum. Nam fides spiritus sancti donum est. Hic uerò non donat fidem, nisi per ministerium uerbi, ad Romanos decimo: Fides ex auditu est, auditus autem per uerbum Dei.

DIALECTICA

Partes.

Hæc fides, de qua hic loquimur, nõ finditur in partes. Est enim unus quidam motus animi, intuens in promissiones de Christo, & assentiens illis.

Effectus seu officia.

Iustificare credentes coram Deo exemplo Abrahæ. Gen. 15. Credidit Abraam Deo, & reputatũ est ei ad iustitiã. Reddere tranquillas conscientias, ad Rom. 5. Iustificati igitur fide pacem habemus.

Contraria.

Contraria fidei omnia esse possunt, quæ prædictis aduersantur, ut adserere fidem tantũ esse notitiam historiae de Christo. Adserere uirtutẽ aut qualitatẽ in nobis esse ipsam fidem.

Aliud de iustificatione.

Iustificatio est gratuita imputatio peccatorum in Christo, quæ fide impetratur. Et est acceptatio personæ, ad uitam eternam.

Causæ.

Causæ iustificationis sunt: Gratuita imputatio ex misericordia Dei, est fides quæ apprehendit misericordiam. Hæ causæ geminæ apparent in exemplo Abrahæ iustificati. Hic quia credit promissæ misericordie, ideo iustificatur, ideo imputatur ei iustitia. Has causas opponit Apostolus ad Rom. 4. debito, mercedi & merito,

Partes

Partes.

Hæc iustificatio, de qua hîc agimus, nō secatur in partes: loquimur enim hîc de iustificatione ualente coram Deo, quæ consistit in consciencijs de remissione peccatorum. Iustificatio legalis aliò respicit, quæ redimebat tantùm iustitiam coram politia Mosis.

Effectus seu officia.

Accipere remissionem peccatorum. Nam in hoc iustificamur.

Habere pacem in conscientia, ad Rom. 5.

Certò statuere nos placere Deo.

Scire nobis donatum spiritum sanctum, qui regat nos.

Scire nos certos esse de uita aeterna, & ideo iustificatos.

Contraria.

Adserere iustificationē significare in nobis qualitatem aut infusionem habitus.

Adserere iustificationis causam esse meritum, opera aut dignitatem nostram.

Adserere Patres lege naturæ fuisse iustificatos, Iudeos lege Mosaica, nos uerò nostra quadam lege iustificari.

Aliud de iustitia ciuili.

D I A L E C T I C A

Iustitia est uirtus, dans unicuique quod suum est.
Causæ.

Animus seu uoluntas, quæ consilio seu recte rationi ipsius intellectus obtemperat, et postea gignit iustas actiones.

Partes.

Partes iustitiæ duæ sunt: Est enim iustitia, à qua boni et iusti appellamur. Et est iustitia, quæ dicitur beneficentia, Cicero 1. Offic.

Species iustitiæ idem recenset lib. 2. de Inuent. quæ sunt, religio, pietas, gratia, uindictio, obseruantia et ueritas.

Officia seu effectus.

Unicuique dare quod suum est.

Neminem ledere, nisi lacesitus iniuria.

Communibus pro communibus uti, priuatis autem ut suis.

Beneficentiæ hæc officia esse possunt.

Communes utilitates in medium adferre mutatione officiorum.

Dare et accipere.

Iuuare alios artibus, opera, facultatibus.

Contraria.

Contraria sunt, quæ prædictis aduersantur.

Regula de contrarijs colligendis.

Coll.

Contraria debent à tota methodo colligi.

Primum quæ definitioni contrarianeur:

Deinde quæ causis: Tertio quæ partibus:

Quarto quæ officijs seu effectibus.

Sic definitioni ipsius fidei contrarium est, dicere fidem esse tantum notitiam in nobis ipsius historie de Christo.

Causis contrarium est, fidem esse qualitatem in nobis, aut ex nobis.

Partibus contrariū est diuidere fidē cum scholasticis, in fidem formatam, infusam & acquisitam.

Officijs tandem est contrarium, negare, fidem iustificare, aut non solam.

De Propositione.

Propositio est perfecta sementia, nomine et uerbo constans principaliter, ut, Deus seruat. Neque refert siue propositio paucis, siue multis uerbis confletur, ut,

Formosum pastor Corydon ardebat Alexim.

*Propositio-
nis duæ sunt
partes,*

Subiectum, est prior pars in constructione, ut nominatiuus: Cæsar uicit Pompeium, Petrus legit.

Prædicatum est posterior pars in constructione, ut uerbum: Cæsar subiectum est, uicit prædicatum.

Appen-

DIALECTICA

Appendix.

Autores prædicatū saepe præmittunt, ut Psal. 1.
Beatus uir qui non abiit, &c. Hic beatus uir, præ-
dicatum est. Qui non abiit, &c. subiectum. Item
Prouerb. 3. Beatus qui sapientiam inuenit. Beatus
hic prædicatum est: Qui inuenit sapientiam, sub-
iectum. Porro non semper uerbum est prædicatum,
quod nonnunquam alijs uocibus circumloquimur,
intercedente copula, Est, ut: Iustitia est optimum
bonum: Virtus est donum deorum: Fides est con-
stantia in dictis & factis.

Diuisio propositionum prima.

Propositio duplex est.

Catégorica est oratio, in qua simpliciter alte-
rum tribuitur alteri, ex nomine & uerbo conflata,
ut Cæsar uicit Pompeium. Aeneas est pius.

Hypothetica est oratio subiunctiua, uel qua lo-
quimur sub conditione, ut, si honestè uixeris, bene tibi
erit.

Diuisio propositionum secunda.

Propositionū alia Affirmatiua, alia Negatiua,
Affirmatiua, quæ affirmat aliquid, ut Cæsar est
clemens. Consul est uir grauis.

Negatiua, in qua est negandi particula, ut Cæ-
sar non est clemens. Consul non est uir grauis. Non
datur

datur ad Musas currere lata uia.

**Diuisio propositionum
tertia.**

**Propositio-
nes alia**

Uniuersales, quæ habent uniuersa-
lia signa : ut, Omnis homo men-
dax est. Nemo sine uitio nascitur.

Particulares, quæ habent particu-
laria signa, ut: quidam pueri sunt li-
terarum studiosi.

Indefinitæ, in quibus uniuersum de
re aliqua dicitur sine apposito si-
gno: ut, Virtus est summum bonum.

Qui credit in me, habet uitam eter-
nam. Hæ in sacris frequenter oc-
currunt, & habent uim uniuersa-
lium.

Singulares, in quibus subiectum est
nomen proprium: ut, Corydon ar-
debat Alexim. Petrus scribit.

De Signis.

Signa	} Uniuersalia,	} Omnis, cunctus, nemo, nullus, nihil, quisquis, qualisqualis, quantusquantus, quotquot.

Diui

DIALECTICÆ

Diuisio propositionum quarta.

Propositio } Vera, quæ cum re consentit, ut, Ignis
est calidus, Homo loquitur.
} Falsa, quæ cum re non consentit, ut,
Piscis uolat, Canis loquitur.

Diuisio propositionum quinta.

Propositio Necessaria, in qua est definitio aut pars definitionis, uel genus, uel differētia, uel proprium, ut, Homo est animal rationale, quod loqui potest. Equus hinnit. Fides iustificat. Est enim hinc nire proprium equi, et fidei proprium iustificare. Sunt autem hæ propositiones natura ueræ, neq; possunt mutari. Et rectè dicuntur necessariæ propositiones de natura rei: horum usus est in argumentis seu probationibus ab honesto.

Propositio Contingens, quando accidentia subiectis tribuuntur: uel quando consequentia non colliguntur necessariò ex præcedentibus, ut, Lapis est albus, Vergilius est poëta, Paris iuuenis amat. Huius usus est in argumentis cōiecturalibus. Cæterum tantum cōtingens non facit necessariã probationem, multa tamen cōtingentia probant aliquid fieri, ut, Dauid in Andria Terentij, multis contingentibus à coniecturis probat, nõ iri datũ Pamphilo uxorem,

De

De usu propositionis.

Vsus propositionis est, ut in magnis et prolixis orationibus, totius rei summam paucis uerbis cōplectamur. Summam enim rei cōperta propositione, melius intelligimus, & facilius iudicare possumus de tota oratione & omnibus argumentis, ut summa est propositio libri primi Aeneidos, Aeneam ui tempestatum ex Sicilia delatum Carthaginem.

De oppositionis quatuor speciebus.

Oppositio est duarum propositio-
num, in quibus eadem subiecta, & prædicata manent, dissensio.

Contrariæ sunt duæ uniuersales. Altera affirmatiua, altera negatiua, ut,

Omnes homines sunt mortales.

Nemo hominum est mortalis.

Hæ nunquam simul ueræ esse possunt, si sunt ex definitionis partibus conflatæ. Falsæ autem simul esse possunt in contingenti materia.

Subcontrariæ sunt duæ particulares: Altera affirmatiua, altera negatiua, ut,

Quidam homines fauent Euangelio.

Quidam homines non fauent Euangelio.

Hæ simul ueræ esse possunt in contingenti materia. Subalterne particulares sunt, ex uniuersalibus collectæ, ut,

Omnes

DIALECTICA

Omnes homines nati sunt ad miseriam.

Quidam homines nati sunt ad miseriam.

Hæ inter se non dissentiunt.

Contradictoriae sunt uniuersales & affirmati-
ue, & particulares negatiue, ut,

Omnis iniuria temeraria est.

Quaedam iniuria non est temeraria.

Aut duæ singulares, ut,

Voluptates sunt mortales.

Quaedam uoluptates non sunt mortales.

Aut duæ indefinitæ, ut,

Aeneas pius est.

Aeneas pius non est.

Hæ maximè inter se dissentiunt, neq; unquam aut
uere aut falsæ simul esse possunt.

Appendix.

Ratio discernendi oppositas propositiones,
per omnes oppositionis species, in distractis uni-
us manus digitis, excepto pollice, monstrari potest;
quare non opus est depicta aliqua figura.

De Conuersione.

Conuersio est propositionum duarum inter se,
quantum ad uerborum structuram attinet, præpo-
stera mutatio.

Con.

Conuersio duplex.

Simplex, quando propositio simpliciter uertitur manentibus iisdem signis, ut: Nullus homo est lapis, Nullus lapis est homo. Vertitur hoc modo uniuersalis negatiua, & particularis affirmatiua, ut: Nulla uirtus est inhonesta, & nihil inhonestum est uirtus. Quidam monachi sunt casti, & quidam casti sunt monachi.

Accidentalis, cum non manent eadem signa, haec ex uniuersalibus colliguntur particularia, ut, Omnis homo est animal, & quoddam animal est homo.

Appendix de usu conuersionis.

Usus conuersionis est plerumque in epiphonematis, & seruit probationibus saepe conuersio, & ut obscurae propositiones illustrentur.

De æquipollentijs.

Æquipollentiæ sunt mutationes sermonis alijs atque alijs uerbis, ut:

Nemo non trahitur uoluptate.

Trahit quemque sua uoluptas.

Omnis forma est periculosa ad tutandam pudicitiam.

Nulla non forma periculosa est ad tutandam pudicitiam.

Appendix.

D

DIALECTICA

Conuersiones & equipollentia à Grammaticis petendæ ueniunt. Sum enim aliud nihil, quàm loquendi rationes.

De argumentatione.

Argumentatio est probatio instituta propositio nis, de qua ambigebatur.

De usu argumen- tationis.

Vsus argumentationis est, ut ad eius formã tan- quam ad regulam quandam referamus causarũ ar- gumenta, in iudicando de illorum coherencia, non ut illis utamur in dicendo aut scribendo iuxta Dia- lectices modum præscriptum. Concipit enim Diale- ctica argumẽtũ quàm potest simplicissimè & ieiuo- nè tantũ. In dicendo autem utendum est copia & elegantia. Sic Cicero in oratione pro Milone, lon- ga hac argumentatione utitur:

Vim ui depellere licet.

Milo occidens Clodium uim repulit ut.

Igitur Milo iure Clodium occidit.

Hanc argumentationem non nudè ponit Cicero, sed diffundit eam per totã orationẽ, in magna co- pia & elegancia, nihil non rerum cognatarũ, cum ad Maiorem, tum ad Minorẽ, tum etiam ad cõclus- sionem trahens, quibus exornat argumentationem alioqui nudam & simplicẽ, uerũ ut coherẽtiam

ora-

orationis plenè perspiciamus, & prolixitate uerborum non decipiamur. Igitur tota oratio ad prædictam argumentationem est referenda.

Sic probè intellecturus sextum, septimum & octauum caput ad Romanos, hæc argumentatio erit tibi consyderanda:

Iustificati debent habere bona opera;

Vos estis iustificati,

Igitur debetis habere bona opera;

Hanc argumentationem non simpliciter profert Paulus, sed admiscet alias atque alias quæstiones, quas obiter soluit. Item alia atq; alia argumenta, collationes, antitheses, &c. Cæterum nuda argumentatione perspecta atque obseruata, non seducimur turba exornationum & digressionum.

Ad eundem modum ut intelligas quartum caput ad Romanos, adeoq; serè bonam epistolæ partem, ad has argumentationes diligenter respicies:

Quicquid iram operatur, non iustificat.

Lex iram operatur,

Ergo lex non iustificat.

A L T E R A.

Quicquid facit dubitantes conscientias, non iustificat,

Lex facit dubitantes conscientias,

Ergo lex non iustificat.

DIALECTICA

Hæ argumentationes erutæ ex proluxa epistola,
totum negocium reddunt planius & apertius.

Et Ciceronis orationem pro Archia, nemo sanè
capiat, nisi sequentis syllogismi adiuuamine:

Nemo deditus luxui est studiosus bo-
narum artium,

Cælius est studiosus bonarum artium,

Ergo Cælius non est luxui deditus.

Contingit autem utilis hic de eruendis argumen-
tationibus usus, non solum in magnis & proluxis
scriptis, sed etiam in illis non adeò longis. Sic Chri-
sti responsionem Matth. 12. nemo facile intelliget,
qua respondet Pharisæis damnantibus eum, tanquã
illum, qui demonia in nomine Beelzebub eijceret,
cum propter miram breuitatem, tum propter alia
argumenta admixta, nisi quis totam disputationem
ad hunc syllogismum reuocaret:

Filij uestri eijciunt demonia præsidio spiri-
tus sancti,

Ego sum ex filijs uestris,

Ergo & ego eijcio demonia præsidio spiri-
tus sancti.

Et quanquã plura argumenta aspersa sunt, qui-
bus probat Christus se in nomine Beelzebub nõ eij-
cere demonia, tamen hoc tanquam principali re-
guntur alia & confirmantur.

Ad hunc

Ad hunc modum ex locum Matth. cap. 6. facilius intelliges de thesauro, obseruata hac argumentatione:

Nemo sollicitè cogitando potest addere ad staturam suam unum cubitum.

Ergo cura pro uictu uana est.

De speciebus argumentationis.

Species argumentationis sunt quatuor, Syllogismus, Inductio, Enthymema, Exemplum.

De Syllogismo.

Syllogismus est, ex quo necessaria conclusio, idque ex duabus propositionibus colligitur, ut,

Omnis ueritas parit odium.

Prædicatio Euangelij est ueritas,

Ergo prædicatio Euangelij parit odium.

Conclusio est ipsum thema: ut, questio hodie est seu ipsum thema, An sola fides iustificet? Hoc sic probamus, ex duabus propositionibus præmissis,

Quicquid tranquillat conscientias, iustificat.

Fides sola tranquillat conscientias.

Ergo sola fides iustificat.

Hic uides ipsum thema sortiri cōclusionis locum.

De partibus syllogismi.

Partes syllogismarum sunt tres termini. Maior est, qui tantum in priore propositione ponitur, ut, Omnis qui credit in Christum pius est.

DIALECTICA

Minor, qui tantum ponitur in posteriore propositione, ut, Petrus credit in Christum.

Medius est, qui usurpatur in utraque propositione, ut, Ergo Petrus pius est.

Appendix.

Ex tribus terminis fiunt duae propositiones, ex quibus nascitur conclusio, ut in precedenti syllogismo: Qui credit in Christum, est medius terminus: hic coniungit terminos, Pius & Petrus.

I T E M.

Virtus hic in mundo beat homines,
Iustitia est uirtus hic in mundo existens,
Ergo iustitia beat homines.

Virtus est medius terminus, qui positus bis ante conclusionem, coniungit reliquos duos terminos, iustitiam & beare homines.

Valde prodest pueros assuefacere, ut ad praedictum modum terminos inquireant. Nam ex terminorum pluralitate saepe accidit, quod falsus syllogismus pro uero uenditetur.

Regulae contra uanos & inu- tiles syllogismos.

Ex solis negatiuis nihil sequitur, ut,
Nulla uirtus est inhonesta,
Nulla iniustitia est uirtus,
Ergo nulla iniustitia est inhonesta.

Ex

2 Ex solis particularibus non potest effici syllo-
gismus: ut,

Quidam homines sunt casti,

Petrus est homo,

Ergo Petrus est castus.

Appendix.

Casu nōnunquā ex particularib. et negatiuis solis
sequitur conclusio, sed hoc non est perpetuum, ut,

Nullū animal, excepto hoīe, ratione præditū est.

Nallus lapis est animal,

Ergo nullus lapis ratione præditus est.

I T E M.

Quædam uirtus est beneficentia,

Iustitia est uirtus,

Ergo iustitia est beneficentia.

3 In syllogismo non debent esse plures termini,
quàm tres: ut hæc ratiocinatio non coheret,

Fortes non uincuntur nisi à fortioribus,

Hannibal & Hasdrubal fuerunt fratres.

Ergo Hannibal & Hasdrubal non sunt nisi à
fortioribus uicti.

Quatuor sunt hic termini, Fortes, à fortioribus,

Hannibal & Hasdrubal, & fuerunt fratres.

I T E M.

Omnis magistratus debet uim iniustā ui pellere.

Petrus est, Apostolus,

DIALECTICA

Ergo Petrus debuit uim à Christo pellerē.
Quatuor sunt termini, magistratus, ui depellerē
uim, Petrus & Apostolus.

ITEM ex amphibolis.

Sacerdotes ueteris testamenti sacrificarunt ex-
ternas uictimas pro peccatis,

Homines Christiani sunt sacerdotes,

Ergo homines Christiani sacrificabunt externas
uictimas pro peccatis.

Hic ex amphibologia quatuor sunt termini. Nam
in maiore sacerdotes ad Mosis regnum spectant,
quod nunc cessauit. In minore sacerdotes noui te-
stamenti intelliguntur, & sunt spirituales, offeren-
tes spirituales hostias.

Item ex confusione substantiæ
& accidentium.

Omnia emisti quæ erant uendibilia,

Album emisti,

Ergo album erat uendibile.

Sub uoce Omnia, quæ nihil excludit, tanquã sub
uocabulo substantiæ, omne id intelligitur, quod e-
mitur: album accidentis est.

ITEM.

Quicquid emisti, comedisti,

Crudum emisti,

Ergo crudum comedisti.

ITEM.

ITEM.

Quod non perdidisti habes,

Cornua non perdidisti,

Ergo cornua habes.

Et hinc Quod, substantiæ nomen est. Quod enim significat hinc, quam rem, non qualem. Cornua uero, rem qualem.

De figuris syllogismorum.

Figure syllogismorum tres sunt, } Prima,
} Secunda,
} Tertia.

De prima figura.

Prima figura est simplicissima accommodatio cause ad conclusionem, et est naturalis. Est autem in prima figura medium, in maiori subiectum, in minori prædicatum.

De Modis.

Modi dicuntur, quòd uocabula per se nihil significant, sed quòd ad eorum nomenclaturam syllogismi disponuntur.

Modi primi Figure quatuor sunt, } Barbara,
} Celarent,
} Darij,
} Ferio.

De usu modorum.

D 5

DIALECTICA

Ex modorum uocalibus estimantur propositiones, ut,

A Nota est uniuersalis affirmatiua.

E Nota est uniuersalis negatiua.

I Nota est particularis affirmatiua.

O Nota est particularis negatiua.

De diuisione modorum.

Vniuersalis	} est modus quando conclusio est	} Vniuersalis, Particularis, Affirmatiua, Negatiua.
Particularis		
Affirmatiua		
Negatiua		

REGVLÆ.

- 1 Conclusio semper fit particularis, si altera propositionum sit particularis.
- 2 Conclusio negatiua fit, altera propositionum negatiua existente.

De dispositione syllogismorum primæ figuræ.

Ad dispositionem syllogismorum primæ figuræ, satis est puero scire, ex magis communioribus, et minus communioribus uocibus syllogismum componi. Ille Maiorem occupant, he Minorem. Voca autem magis communiora uocabula, que in tractatione quinque uocum generatim minus communiora, que ibidem species appellauimus; ut,

Magis

Magis communia,	}	Animal	Homo, uacca, canis.
		Arbor	Pyrus, pomus, ulmus.
		Elementū	Ignis, aër, aqua, terra.
		Ars	Grammatica, Rhetorica.
		Metallur.	Aurum, argentum, ferrum.
		Affectus	Ira, letitia, dolor.
		Frumentū	Hordeum, triticum, auena.
Minus communia,	}	Malus	Phariseus, sceleratus, impius, Anabaptista.
		Homo	Petrus, Paulus.

His obseruatis, non est difficile syllogismum primæ figuræ componere, modò & præcedentia præcepta fideliter teneas. Exempli gratia: Arbor magis commune uocabulum est, uel genus: pyrus minus commune est, uel species: hinc talis potest confici syllogismus,

BAR Omnis arbor in se uitam habet,

BA Omnis pyrus est arbor,

RA Ergo omnis pyrus in se uitam habet.

Item adfectus magis commune est uocabulum, uel genus. Dolor minus commune est uel species.

Ex his talis fit syllogismus in Celarent,

CE Nullus adfectus prodit sine impetu,

LA Omnes dolores sunt adfectus,

RENT Ergo nulli dolores prodeunt sine impetu.

DIALECTICA

Item homo cōmunius est uocabulum, quàm Petrus, hinc talis syllogismus nascitur in Darij.

DA Omnis homo corde dolens de peccatis, gratiam consequitur,

RI Petrus est homo,

I Ergo Petrus dolens corde de peccatis, gratiam consequitur.

Item Malus cōmunius est uocabulū, continēs sub se uarias hominū species, Phariseos, sceleratos, impios, Turcas, Christianos in speciem, Anabaptistas, &c. hinc talis syllogismus potest fieri in Ferio.

FE Nemo malus fert lucem,

RI Anabaptistæ sunt mali,

O Ergo Anabaptistæ non ferunt lucem.

Appendix.

Patet nunc ex precedentibus exemplis, simplicissimam et rectissimā rationē esse disponēdi syllogismos in prima figura, si magis cōmunibus in Maiore uocabulis, subieceris in Minore minus cōmunia. Possunt autem appellari magis cōmunia uocabula omnia illa, quæ aliquot uoces sub se continent: ut uirtus cōtinet sub se iustitiā, prudentiam. Vocabulum Iusti corā Deo iustos et corā hominib. Vox Impij, Phariseos, hypocritas, inimicos uerbi. Sic et Maius uarias hominū species sub se habet. Res diuina, cōtinet sub se Verbū Dei, præcepta Dei, leges,

ges, magistratus, &c. Ex quibuscunq; igitur uolue-
ris magis & minus communibus uocabulis, poteris
sine omni labore syllogismum componere, ut,

BAR Omnes res diuinæ sunt colendæ,

BA Omnia præcepta Dei sunt res diuinæ,

RA Ergo omnia præcepta Dei sunt colenda.

ITEM.

Nulla res diuina est repudianda,

Verbum Dei est res diuina,

Ergo Verbum Dei non est repudiandum.

ITEM.

Omnis res diuina est amplectenda,

Omnes leges magistratum sunt res diuinæ,

Ergo omnes leges magistratuum sunt amplectendæ.

Appendix.

Facit ad dispositionem syllogismorum primæ fi-
guræ, scire Maiorem plerunq; esse insignem, ac cō-
munem quandam sententiam, ut,

Nulla gloria paratur sine inuidia,

Restitutio bonorum studiorum est gloria,

Ergo restitutio bonorum studiorum non caret
inuidia.

ITEM.

Obsequium parit amicos,

Adulari est præstare obsequium,

Ergo adulari parit amicos.

ITEM.

DIALECTICA

ITEM.

*Omnis ueritas odium parit,
Prædicatio Euangelij est ueritas,
Ergo prædicatio Euangelij parit odium.*

De secunda figura.

*Secunda figura paulò remotius medium à con-
clusionē colligit: In qua medium est prædicatum in
Maiore ac Minore. Est autē in usus syllogismorum
huius figuræ apud autores in coniecturalibus argu-
mentis, & in deliberationibus. ut,*

*Nullus uerè amplectitur Verbum, qui non com-
municat,*

Falsi Euangelici non communicant,

Ergo falsi euāgelici nō uerè amplectūtur uerbū.

ITEM in deliberationibus.

*Thema sit: Num liceat Christiano contendere
coram iudicibus?*

Nihil impium est, nisi quod uerbo aduersatur;

Contendere in iudicio non aduersatur Verbo;

Ergo contendere in iudicio non est impium.

De modis secundæ figuræ.

Modi secundæ figuræ, {
Cæsares;
Camestres;
Festino.
Baroco;

REGVLA.

Con-

Conclusio in hac figura semper est negatiua.
De dispositione syllogismorum
secundæ figuræ.

Difficilius est in hac figura certam aliquam dispositionem præscribere. Tamen dupliciter uidentur huius figuræ syllogismi componi posse. Ex effectibus seu officijs rerum et personarum. Deinde ex cõiunctionum causalium presidio, quæ causas effectuum perhibent. Exempli gratia in Camestres:
CA Omnes liberales artes reddunt ciuiles homines,
MES Nulla manuarum artificia reddunt ciuiles homines,

TRES Ergo nulla manuarum artificia sunt artes liberales.

Exemplum de coniunctione causali.

Nulli contemptores uerbi saluabuntur,

Omnes pii saluabuntur,

Ergo nulli pii sunt contemptores uerbi.

Hic syllogismus ex cõiunctione causali colligitur:
Pii saluabuntur. Effectus hic est: Quia non contemnunt uerbum: Hæc causa est effectus ex cõiunctione causali

Appendix de dispositione.

Forma itaque componendi syllogismos huius figuræ sic se habet: In subiecto Maioris uox ponitur, cuius effectum seu officium pones in prædicato Maioris. Et hic effectus est contrarius effectui in
Minoris

DIALECTICA

Minoris prædicato. In subiecto minoris locabis uocem contrariã uoci positæ in subiecto Maioris. In prædicato Minoris pones effectũ seu officiũ subiecti Maioris. Et hic effectus erit cõtrarius effectui in Minoris prædicato. Deinde addes conclusionẽ, quæ indicabit contraria subiecta in utraq; propositione, et habebis secundæ figuræ syllogismũ. Est autẽ hæc dispositio generalis, seruiens cõmuniõibus syllogismis, qui ab esse aliquid ad non esse colligunt.

Exemplum in Cæsare.

CÆ Nulli impij possidebunt regnum Dei,
SA Omnes pij possidebunt regnum Dei,
RE Ergo nulli pij sunt impij.

Subiectũ Maioris est uox Impij. Effectus qui sequitur impios, est in prædicato Maioris, nimirum, non possidere regnũ Dei. Et hic effectus cõtrarius est effectui in prædicato Minoris. In Minoris subiecto est pij uox contraria uoci in subiecto Maioris. In prædicato Minoris est effectus, qui manebit pios, uidelicet possessio regni Dei. Et hic effectus est cõtrarius effectui in prædicato Maioris. Inde sequitur necessaria conclusio, quæ continet uoces subiecti in utraq; propositione contrarias.

CA Omnes mali oderunt iustitiam,
MES Nulli boni oderunt iustitiam,
TRES Ergo nulli boni sum mali.

Eandem

Eandem dispositionem & hinc uides. Effectus maiorum est odisse iustitiam, contrarius effectui Maioris Bonorum, non odisse iustitiam, contrarius effectui Minoris. Voces utriusque subiecti contrariae sunt, ut boni & mali. Conclusio repetit contrarias uoces utriusque subiecti.

Fe Nemo candidus sui ipsius encomia effert.

sti Eurialus sui ipsius encomia effert.

no Ergo Eurialus non est candidus.

Et hic effectus utriusque praedicati sunt contrarij, sicut & uoces utriusque subiecti. Et quanquam Eurialus non potest opponi candido, quantum ad uoces attinet, tamen intellectu opponitur Eurialus candido. Peccat enim contra candiditatem, aut est persona non candida. Conclusio repetit contrarias uoces. Personam non candidam, & candidum.

Ba 10.8. Omnes qui liberi sunt, filius liberat.

ro Phariseos non liberat filius.

co Ergo Pharisei non sunt liberi.

Neque alia est hic dispositio, quam in precedentibus syllogismis. Subiecta Maioris & Minoris contrarias uoces habent, liberos, & personas Phariseorum non liberat. Praedicata utriusque propositionis contraria sunt, idque eorum, qui ex effectuum diuersitate liberantur & non liberantur. In conclusione redeunt utriusque propositionis contraria subiecta.

B

DIALECTICĀ

De materia syllogismorum secundæ figuræ.

Ut pueri materiam in promptu habeant ad cōponendos huius figuræ syllogismos, necessariā coaceruabunt sibi farraginem contrariarum uocum. Item addent illarum uocum effectus & officia.

Farrago contrariarum uocum, unā cum additis effectibus, seu officijs.

Virtutis

Vitiij

Iustitiæ

Iniustitiæ

Legis

Euangelij

Fidei

Operum

Prudentiæ

Imprudentiæ

Iusti

Iniusti

Fortis

Effœminati

Modestiæ

Inclinare ad rectè agendum.

A bono auertere & recto.

Vnicuiq; dare quod suum est.

Nō dare un cuiq; quod suū est.

Turbare conscientias.

Consolari conscientias.

Iustificare.

Non iustificare.

Verū inquirere et cognoscere.

Verū nō inquirere et cognoscere.

Neminem ledere. (re.)

Inferre iniuriam.

Vincere suos affectus in rebus omnibus.

Indulgere affectibus pro libidine in omnibus.

In dictis et factis seruare ordinem.

Immo

Immodestie	} est	In dictis & factis non seruare ordinem.
Christiani		Colere magistratum.
Impij		Nō colere quanquā deberet.
		Hic enim effectus sequitur impium, Ad Rom. i.
Boni		Amare literas.
Mali	Odisse literas.	

Ex hac farragine sume duas uoces contrarias, & dispone illas iuxta prædicta præcepta, sic habebis huius figure syllogismum, ut,

Ca Omnis uirtus inclinatur ad rectè agendum,
 mes Nullum uitium inclinatur ad rectè agendum,
 tres Nullum ergo uitium est uirtus.

ITEM in Cæsare.

Cæ Nulla iniustitia dat unicuique quod suum est,
 sa Omnis iustitia dat unicuique quod suum est,
 re Ergo nulla iustitia est iniustitia.

Appendix.

Qui nunc syllogismi non possunt iuxta prædictam dispositionem confici, illi præsidio cōiunctionum causalium absolui possunt. Nam per has causas & effectus connectuntur. Et prodest hic farraginem habere causarum & effectuum adminiculo cōiunctionis causalis connexorum:

D I A L E C T I C A

**Iudæi non sunt ex Deo, quia non audiunt uerbū Dei.
Pharisæi non possunt esse liberi, quia Filius eos non
liberat.**

Seditiosi ledunt magistratū, quia nō sunt Christiani.

Mali oderunt bona, quia non sunt boni,

Impij non saluabuntur, quia contemnunt Verbum.

Operarij nō iustificabuntur, quia carēt fide in Christū

**Imprudentes non inquirunt uerū, quia carent pru-
demia. (destè.**

Modesti non sunt luxuriosi, quia non uiuum immo-

Profunda & magna scripturæ mysteria infami-

**bus in uerbo non sunt prædicanda, quia carna-
les sunt, 1. ad Corinth. 3.**

Nihil seruat præter uerbū, quia est potentia Dei.

**Nulla opera iustificare possunt, quia non tranquil-
lant conscientias coram Deo.**

**Ex hac farragine sume effectū cum causa anne-
xa, & conficies syllogismum. Exempli gratia:**

**Iudæi nō sunt ex Deo. Hic effectus est. Quia nō au-
diunt Verbum Dei. Hæc causa est.**

Ca Omnes qui sunt ex Deo, Verbum Dei audiunt,

mes Nulli Iudæi Verbum Dei audiunt,

tres Ergo nulli Iudæi sunt ex Deo.

I T E M in Cesare.

Ce Nulli operarij iustificabuntur,

sa Omnes credentes iustificabuntur,

re Ergo nulli credentes sunt operarij.

Ap.

Appendix.

Syllogismi huius figuræ ex una figura in aliam transponi possunt, mutatis tantum propositionibus, ut,

Omnes credentes iustificabuntur,

Nulli operarij iustificabuntur,

Ergo nulli operarij sunt credentes.

Hic uides syllogismum in Camestres, qui paulò antè erat in Cesare.

Versus comprehendentes primæ & secundæ figuræ modos.

Barbara, Celarent, primæ Darij, Ferioq;
Cesare, Camestres, Festino, Baroco, secunda.

De tertia figura.

Tertia figura, in qua medium est subiectum in utraq; propositione. Huius figuræ syllogismi rari extant apud autores, nisi quòd fortè nonnunquam incidunt per occasionem magis, quàm ex artis præscripto. Est enim ratio hæc colligendi à communi usu, & loquendi consuetudine aliena. Id quod patet in Bocardo & Disamis huius figuræ modis, in quibus Maior particularis est contra naturam omnium Syllogismorum. Sunt autem in hac figuræ omnes conclusiones particulares.

Modi tertiæ figuræ sunt sex, Darapti, Felapton, Disamis, Datisi, Bocardo, Ferison.

DIALECTICA

De syllogismo Expositorio.

Syllogismus expositorius est, in quo medium est
singulare in utraque propositione. Est uerò huius
syllogismi usus in argumentis ductis ab exemplis,
cū probamus, aut illustramus aliquid per exempla.
Utuntur autem commodè his syllogismis exposito-
rijs, qui publicè aut legunt, aut docent. Nam ut illis
fides adhibeatur, & res de quibus agunt, apertio-
res fiant, uiua exemplorum demonstratio requi-
ritur. Et Christus expositorio non rarò usus est,
item Paulus, & reliqui Apostolici scriptores. Hic
quisq; liberè colligere potest, quæ uult, modò medi-
um in utraq; propositione maneat subiectum singu-
lare. Sic probaturus homines fide iustificari, in hūc
modum ab exemplo argumentaberis:

Abram est iustificatus fide,

Abram fuit homo,

Ergo homines iustificantur fide.

Item exemplo docturus bona opera non iustifi-
care pios, hæc potest esse iusta ratiocinatio.

Paulus nihil sibi conscius, tamen non est iustificatus,

Paulus fuit pius,

Ergo nulli pij etiã nihil sibi conscij erunt iustificati.

Item exemplo ostensurus non esse peccatū Chri-
stiano habere propria, hic sequens probabit expo-
sitorius.

David

Dauid propria habendo non peccauit,

Dauid fuit Christianus,

Ergo Christiani non peccant habendo propria.

Item declaraturus exemplo, plangere mortuos non esse peccatum pijs, ex sequenti syllogismo patebit:

Ioseph planxit mortuum patrem, et non peccauit,

Ioseph fuit pius,

Ergo pijs integrum est mortuos suos sine peccato plangere.

Item illustraturus uinum inebriare homines, sic collige,

Iste est uino inebriatus,

Iste fuit homo,

Ergo homines inebriantur uino.

De dispositione expositoriij.

Facit ad dispositionem expositoriij obseruare in prædicato Minoris semper poni personam aut rem, ad quam accommodatur exemplum.

Regulus seruauit hostibus fidem,

Regulus fuit Romanus,

Ergo omnes Romani hostibus seruabunt fidem.

Hic uides prædicatum Minoris personam esse, ad quam accommodatur exemplum.

I T E M.

Hæc cereuisia facile inebriat,

B 4

DIALECTICA

**Hæc cereuisia cocta est ex lupulo & hordeo,
Ergo quicquid coquitur ex hordeo & lupulo fa-
cile inebriat.**

**Hic prædicatū Minoris uides rem esse, ad quam
accommodatur exemplum.**

**De materia ad hunc syllogi-
simum necessaria.**

Abrae. Licet Christianis belligerari, pro
seruando proximo, Gen. 14.

Abrae. Licet mentiri Christianis in necessitate
pro salute proximi. Gen. 12. Vbi
Abraam in Aegypto Saram uocat
suam sororem.

**Vxoris
Loth.** Securitas pijs periculosa est. Vxor
enim Loth respiciens contra manda-
tum angelorum, uersa est in statuam
salis, Gen. 19.

Iacob. Fideliter & simpliciter agendum est
pijs, cū illis, qui eos decipere molun-
tur, Gene. 30. ubi legitur Iacob nullo
usus dolo cōtra subdolum Laban.

Herodis. Hypocritæ tandem in apertum furo-
rem prorumpunt contra Christum:
nam Herodes primum coram Magis
se pium simulat, postea persequitur
Christum.

Laban

Laban. Hypocritæ nō carēt timore. Igitur inquit Laban ad Iacob: Ineamus fœdus.

Iacob. Nihil ui rapere debent Christiani, sub prætextu pietatis. Iacob enim Gene. 33. à Sichimitis emit partem agri, in qua fixit sua tentoria.

Dina. Ocium causa est scortationis. Dina enim sectata ocium, incidit in scortationem, Gen. 34.

Ioseph. Crux patienter ferenda est.

Herodis. Principes malè sibi conscij, semper timent, ne fugentur aduentu Euangelij. Herodes enim turbatus est, cum audisset Christum natum.

Exemplo

Christi. Cedendum est Christianis impietati ad tempus: Sic Christus Bethleem reliquit, & abiit in Aegyptum.

Ioannis. Conuenit prædicatoribus pœnitentiam & remissionem peccatorum simul prædicare, sicut Ioannes facit, qui terret & solatur simul.

Gergesenorum. Sæpe questus aut uictus gratia dantur hoïes Verbū, qd' alioqui dānare in conscientijs nō possunt. Gergeseni enim iubent Christū à suis finib' secedere, propter amissos porcos tantū.

DIALECTICA

- Reguli** Hostibus seruanda est fides ab omnibus cordatis et honestis uiris. Siquidem hic regulus propter seruandam fidem maluit ad hostes redire, et supplicium ferre, quam non seruando fidem, inhonestè uiuere.
- Exemplo**
- Decij.** Omnibus hominibus conuenit pro salute patriæ oppetere mortem.
- Fabij** Cunctando in bello prodest ducibus.
- Alci-
biadis** Recompensat uulgus magnis uiris beneficia ingratitude.

De Enthymemate.

Enthymema est cogitatio cum adiecta sententia, uel ratio, Ein Kurz bedenkten/mit einem schönen sentenz/oder gewisser vrsach. Principes ac heroës uiri præ reliquis uulgaribus hominibus crebrius utuntur enthymematis. In his semper deest altera propositio uel Maior, uel Minor, idque aut propter breuitatem, aut propter notitiam prætermissæ. Vsus enthymematum est in coniecturalibus argumentis, in quibus ex industria omittitur altera propositionum, quæ infirmior uidetur. Pertinent ad enthymemata et epiphonemata, ut, Magnæ molis erat Romanam condere gentem.

Quare? Quia magna magnis paramur. Terentius plenus est enthymematum, Quia in causis ciuilibus

tilibus tractandis plerunque coniecturis utimur.
 & Euangelia ac Paulina Epistola in spersa habent
 multa Enthymemata.

Partes Enthymematis due sunt, { Antecedens est prior propositio, uel ex Maiore uel Minore, ut Pamphilus amat.
 Consequens est ipsa conclusio: Ergo Pamphilus abhorret à matrimonio.

De dispositione Enthymematum.

Dispositio Enthymematis facilis est, obseruata tantummodò causa alicuius rei aut facti, ut quia Pamphilus amat, igitur abhorret à matrimonio. Integer erit syllogismus in hunc modum,

Omnis qui amat, abhorret à matrimonio,

Pamphilus amat,

Ergo Pamphilus abhorret à matrimonio.

Exempla Enthymematum, in quibus deest Maior.

Ebrietas mala est,

Igitur est uitanda.

Maior deest: Omne malum est uitandum.

I T E M.

Iustitia fidei est res bona,

Ergo apprehendenda est.

Maior

DIALECTICA

Maiores deest. Omnis res bona est apprehendenda.

I T E M.

Euangelium est ueritas,

Igitur odium parit.

Maiores deest: Omnis ueritas parit odium.

Exempla, in quibus deest Minor.

Vim ui pellere licet,

Igitur Clodius iure cæsus est à Milone.

Minor deest: Milo uim Clodij repulit.

I T E M.

Virtus non debet carere præmijs,

Igitur nec iustitia.

Minor deest: Iustitia est uirtus.

I T E M.

Omnia bona postponenda sunt causa Euangelij,

Igitur mobilia postponi debent.

Minor deest: Mobilia sunt bona.

Appendix.

Quia enthymemata non ita statim omnia uidentur probata esse: ideo pueri diligenter obseruabunt: Primum, ut perspiciant, utra propositio desit. Deinde ut enthymemata ad integros syllogismos reducant, ita fiet, ne pueri breuitate decipiantur. Sic in proximo enthymemate Minor deest, quam si adieceris, erit perfectus syllogismus, & eorum aptiora omnia, ut,

Omnia

Omnia bona postponenda sunt causa Euangelij.
 Mobilia sunt bona,
 Ergo mobilia causa Euangelij postponenda sunt.

**De materia Enthymematum ser-
 uiente dispositioni.**

Prodest & hic obseruare et tanquam in prom-
 ptu habere multas causas seu rationes, ex quibus
 plerunq; conficiuntur enthymemata. Illarum hic
 congeriem aliquam adijcere libuit.

Iudæi nō sunt ex Deo, quia nō audiūt uerbum Dei.

Petrus est suspendendus, quia furatus est.

Lex non iustificat, quia iram efficit.

Fides iustificat, quia tranquillat conscientias.

Iustitia est amplectenda, quia facit bonos et iustos.

Opera bona facienda sunt, quia ad nouam uitam iu-
 stificamur.

Bellum fugiendum est, quia est res mala.

Solum seruat Verbum, quia est potentia Dei.

Ratio non intelligit spiritualia, quia ceca est in re-
 bus Dei.

Deus non est autor peccati, quia iustus est.

Indiligentia nullæ artes parantur, quia usus est ar-
 tium magister.

Euangelium odium parit, quia damnat proprias iu-
 stitias coram Deo.

Papisticæ

DIALECTICA

Papistica doctrina plausibilis est, quia commendat
propriam coram Deo iustitiam.

Homo ex lege naturæ non potest clarè cognoscere
Deū, quia naturalis notitia fracta est in Adam.
Hæ causæ & rationes inuersæ tantum & trans-
positæ emhymemata efficiunt, ut,
Omnes qui non audiunt Verbum Dei, non sunt
ex Deo,

Igitur iudæi non sunt ex Deo.

ITEM.

Lex iram efficit,

Ergo non iustificat.

ITEM.

Omnis res mala fugienda est,

Igitur bellum fugiendum.

Appendix.

Rhetores olim uocabant propriè emhymemata
ta, argumenta à contrarijs ducta, ut,

Nulla salus bello,

Igitur pacem te poscimus omnes.

ITEM.

Paries est albus,

Igitur non est niger.

ITEM.

Virtus est laudanda,

Igitur uitium est uituperandum.

ITEM.

ITEM.

Iustitia facit bonos & iustos,

Igitur iniustitia efficit malos & iniustos.

De Inductione.

Inductio est inuersus syllogismus: quia hic non ex uniuersalibus, ut in reliquis superioribus syllogismis colligimus, sed ex singularibus uniuersalia. Inductionis usus est apud autores in citandis exemplis. Et quia unum exemplum, aut singulare infirmum est ad probandum aliquid: igitur inductionem inuenere Dialectici, ut sic ex multis exemplis, atque adeo ex multis singularibus fieret probatio firmitior.

REGVLA.

Perfecta est inductio, quæ nullum singulare omittit. Imperfecta & uitiosa est, quæ aliquot singularia omittit.

Exemplum uitiosæ Inductionis.

Germanorum ecclesia subdita est Pape,

Item Gallorum ecclesia,

Item Anglicorum, Item Italorum,

Ergo omnes ecclesie mundi subditæ sunt Pape.

Vitiosa est & inualida inductio, quia Ruthenica ecclesia non est subdita Pape, neq; aliæ cõplures.

Exempla ueræ inductionis.

Cereuisia Sigenensis inebriat,

Item

DIALECTICA

Item Marpurgensis,
Item Misnensis,
Item Saxonica,
Igitur omnis cereuisia inebriat.

I T E M.

Abraham iustificatus est fide,
Item Sara, Iacob, Gedeon, Item David atque adeo
omnes sancti,
Igitur omnes qui iustificatur, fide iustificamur.

I T E M.

Adam crucem tulit uir sanctus & pius. Item A-
bel, Abraham, Iacob, item Christus: Nec dissimilia
exempla reperiuntur,
Ergo omnes sancti & pii ferent crucem.

De dispositione indu-
ctionis.

Dispositio inductionis facilis est, modo scias ad
conclusionem uniuersalem, singularia esse accōmo-
danda. Conclusio ipsum thema est, quod probatur
singularibus, Vt probaturus ingratitude sequi
omnia magna beneficia, adde hæc singularia:

Milciadem pro magnis beneficijs secuta est in-
gratitudo, item Themistoclem, item Ciceronem, &
omnes alios bonos uiros multa beneficia confren-
tes in Respublicas,
Igitur omnia magna beneficia sequitur ingratitude.

De ma-

De materia Indu-
ctionis.

Quò pueri materiam componendi inductiones habeant, parabunt sibi syluam quandam singulorum, qualia sunt hæc:

Adam propter peccatum punitus est à Deo,

Item Cayn, edificatores turris Babylonicæ, Sodomitæ & Gomorritæ, Onan & peccatores, atque adeò omnes. Ergo, &c.

Chanaan dedit poenas inobedienciæ paternæ,

Item Absolon, Ammon, nec non & alij omnes:

Ergo & cæteri.

Dathan propter inobedienciã erga superiores miserè periit, Item Abiron, Chore, Semei. Nec constat ullum esse dissimile exemplum. Ergo, &c.

Regulus uir bonus, hostibus seruauit fidem, item Fabritius Consul Pyrrho regi, Alexander cuidam Indo, Carolus Cæsar Gallorum regi, idem & alij boni omnes semper fecerunt. Ergo, &c.

Callicrates uir fortis & magnanimus, contempsit mortẽ, Item Chilo Lacon, item Socrates, Aristippus, Diogenes, Iulius Cæsar, Epaminundas, & omnes alij uiri fortes. Ergo, &c.

Fides rara est apud Germanos, item apud Italianos, Gallos, Græcos, & nullibi non. Ergo, &c.

Farraginem singulorum petes ex Valerio, Sa-

F

DIALECTICA

*Bellio, & alijs, qui ad locos communes congesse
exempla.*

De Exemplo.

*Exemplum est accommodatio similitudinis à
persona ad personam, neque abhorret à forma
Enthymematis. Efficacius est autem exemplum
in persuadendo, quàm in probando. Huius usus
est apud autores in collatione personarum à si-
mili.*

REGVLA.

*Similitudo ut est causa bonæ consequentiæ, ita
dissimilitudo est causa consequentiæ malæ, ut hæc
se inuicem non rectè sequuntur.*

*David passus est se eligi regem contra im-
pium Saulem.*

*Ergo & ego patiar me eligi contra impium
magistratum.*

*Dissimilitudo hîc est, nam David mandatū hæc
buit, Samueli diuinitus datum, ego autem non ita
dem, imò mihi prohibitum est.*

ALTERA REGVLA.

*Sæpe fit, quòd plura dissimilia in uno exemplo
concurrant, ideò dissimilia acri iudicio perspici-
enda sunt.*

*Sacerdotes ueteris Testamenti obtulerunt ex-
terna sacrificia, ut pecora.*

Ergo

Ergo & noui Testamenti sacerdotes, quales sunt omnes credentes, externa sacrificia offerēt.

Hic plura sunt dissimilia: Nam sacerdotes ueteris Testamenti nō conueniunt cum noui Testamenti sacerdotibus: Hi enim spirituales sunt, illi politici & ciuilibus regni sacerdotes. Item sacrificia dissimilia habent, scilicet externa & spiritualia.

Paradigmata ueri Exempli.

Abraham bellum gessit pro salute proximi.

Ergo & Christiani bellum gerere possunt pro seruando proximo.

Ioseph pius patienter tulit crucem,

Ergo & nos crucem patienter feremus.

Maximilianus potuit uincere Venetos,

Ergo & Carolus uincet.

De dispositione exempli.

Dispositio exempli nullam habet difficultatē, tantum refert scire commisceri similia. Prodest et hic exemplorum farraginem præ manibus habere.

Abraham suo de iure cessit propter seruandam pacem, Gen. 13.

Hic enim ibi Loth cedit.

Pharao Punit Deus persequutores pi-
nis. rum.

Abraha. Credendum est simplici uerbo, sine
deliberatione, Gen. 12.

Exemplo

D I A L E C T I C A

Abelis &
Iacob.
Ioseph.	Pij semper habent suos Caynos &
Esauitas, hoc est persecutores.
Liberat Deus à cruce, ubi nulla est
ocasio liberandi. Quis enim credi-
disset eum liberatum iri, qui de heræ
stupro erat accusatus?
Exemplo
Pharisæo-
rum.
Balaam.	Operarij à charitatis, operibus sunt
alienissimi.
Non est obediendum impijs magistra-
tibus, ut pecces contra Deum. Sic
Balaam noluit audire Balac regem
Moabitarum, ut malediceret Israël,
Num. 22.
Seruo-
rum	Opus est externa prædicatio Verbi:
Nam serui abeunt cum suis talentis
& negociantur. Matth. 25.

De Sorite.

Sorites Latinis coaceruatio est, cum uoces ne-
cessario coherentes, ut generum, specierum, cau-
sarum, effectuum iunguntur: neq; abhorret multis
hec coaceruatio à gradatione Rhetorica.

Exempla Soritis.

Ocium parit luxum,

Luxus inopiam,

Inopia latrocinia & furta,

Ergo ocium parit latrocinia & furta.

Ocium

Ocium genus est: Luxus species, uel ocium causa est, Luxus effectus. Luxus causa inopia est, inopia latrociniorum & furtorum. Conclusio est à causa principali, ad effectus posteriores.

I T E M.

Institutio adfert eruditionem,
 Eruditio cognitionem Verbi Dei,
 Cognitio Verbi Dei uitam æternam,
 Ergo & institutio utilis est, ut accipias uitam æternam.

I T E M:

Adflictio parit patientiam, Patientia probationem, Probatio spem, Spes non pudefacit, Ergo nec adflictio pudefacit.

I T E M.

Omnes erūt salui, qui inuocabūt nomē Domini,
 Inuocantes nomen Domini oportet credere,
 Credentes oportet audire Verbum,
 Qui Verbum audiunt, oportet ut habeant prædicatores,
 Ergo nemo saluus fiet sine prædicatione.

I T E M.

Contemptus bonarum artium parit inciuilitatem atq; inhumanitatem,
 Inhumanitas turbat tranquillitatem,

DIALECTICA

Turbatio tranquillitatis fundit sanguinem, &
adfert multa mala,

Ergo contemptus bonarum artium fundit san-
guinem, & adfert multa mala.

ITEM.

Nimia familiaritas parit contemptum,

Contemptus obrectationem,

Obrectatio famam lædit,

Ergo nimia familiaritas nocet famæ.

De dispositione Soritum.

Dispositio Soritum pendet ex generum, specie-
rum, causarum, effectuum, & uocum cognatarum
mutua suppositione & coherencia: Neq; ex sæ-
pe prædictis præceptis difficile erit cognoscere,
quæ genera, quæ species, item quæ cause, & quæ
effectus sint.

APPENDIX.

Soriten uitiosum faciunt uoces non necessariò
coherentes, hoc est, quæ non sunt uel genus, uel
species, uel causa, uel effectus, uel cognata: Vo-
camus autem cognatas uoces, quòd una absq; al-
tera non potest subsistere: Sic charitas & spes fidei
sunt res cognatæ.

Exempla uitiosæ Soritis.

Spiritus sanctus dat bonas artes.

Bona

Bonæ artes perturbant Respublicas.

Respublicæ perturbatæ pereunt.

Ergo & spiritus sanctus peribit.

Hic perturbatio rerum publicarum, nō rectè
tribuitur artibus tanquam causæ. Nam effectus bo-
narum artium est conseruare Respublicas, tran-
quillitatis in statu: Siquidem docent ciuilitatem,
& consuetudinem, per quæ seruantur Respubl.
Neq; rectè colligitur spiritum sanctum periturū.

Qui bene legit, erit diues.

Diuitiæ reddunt insolentes,

Insolentia gignit contemptum,

Contemptus facit beatos,

Ergo qui bene legit erit beatus.

Hic uerbum Legit amphibolon est, neq; beati-
tudo est effectus contemptus, tanquam operis ope-
rati: Quanquam uerum est quòd contemptus pro-
pter uerbum aliquando habiturus sit beatitudi-
nem, aut sub spe iam sit beatus. Neq; conuenit, be-
ne legentem ideo esse beatum.

I T E M.

Opulentia parit contemptum,

Contemptus saturitatem,

Saturitas prudentiam,

Prudentia cognitionem ueri,

Ergo opulentia parit cognitionem ueri.

DIALECTICA

Hic multa sunt inconuenientia. Nam opulentiam non sequitur contemptus: Siquidem nemo alius maiori habetur in precio, quam qui est opulens: Item nec saturitas effectus est ipsius contemptus, sed opulentiae: Nec saturitatis effectus est prudentia. Oriuntur enim ex saturitate ferocia & uolentia. Verum tamen est, prudentiam causam esse cognitionis ueri. At falsum est, opulentiam parere cognitionem ueri.

De Locis.

Locus est sedes seu index argumenti, quo monemur unde petenda sint argumenta, & ut sciamus, quid in cogitando animus sequi debeat: Sunt enim loci nihil aliud, quam indices & monitores, quos sequatur animus, cum de aliqua re scribendum dicendumue fuerit.

REGVLA.

Tractatio de locis non materiam, quae ex bonis autoribus petenda est, sed rationem inueniendae materiae docet, ut oblata questione de fide: An fides iustificet. Loci admonebunt te de materia, quid sit scribendum aut dicendum. Ea autem quae scribenda sunt uel dicenda de fidei iustificatione, ea inquam, è sacris Biblijs petes. Porro quia dicimus aut scribimus uel de personis, uel de re aliqua: Ideo duplices loci inde nascuntur, uidelicet personarum

narum & rerum. Res hinc omne argumentum dicitur præter personam.

De locis personarum.

Patria, sexus, parentes, ætas, educatio, disciplina, uel institutio, studia, sodalitia, mores, seu ingenium, res gestæ, genus seu conditio uitæ, mors.

Plures loci personarum colligi possunt à circumstantiis seu accidentibus, quæ cadunt in personas, ut nomen, uirtus, fortuna, adfectio, &c. Est etiam usus locorum, personarum apud Rhetores in statu coniecturali, Vt probaturus, an Vlysses Aiacem occiderit, omnes prædicti loci adhiberi possunt.

A locis igitur personarum in hunc modum sumuntur argumenta.

A Patria.

Germanus est: Igitur integer est.

Græcus est Vlysses: Igitur leuis, inconstans & insidiosus.

Ex Aethiopia est usq; hæc: Igitur fusca.

A Sexu.

Vir est: Igitur aptior ad bellum.

Mulier est: Igitur non debet loqui in coetu.

A Parentibus.

Carolus Cæsar uir cordatus est, igitur & filius iunior Carolus cordatus erit.

DIALECTICA

Ab ætate.

Ad ætatem pertinent pueritia, adolescentia, senectus. Apud Rhetores in pueritia de ingenio & de educatione agitur. In adolescentia de studijs & rebus gestis. In senectute de consilijs disputatur, quibus iuuet Respublicas aliquis.

Argumenta ab ætate.

Puer est,

Igitur non potest prudenter agere.

Adolescens est Aeschinus,

Quare non est in eum scruendum propter peccatum.

Cato uir senex fuit,

Igitur potuit Rempublicam prudentibus ac rectis consilijs regere.

Ab educatione.

Delicatè educatus est Vlysses,

Igitur Aiace[m] occidit.

Vlysses obstetricem habuit furiosam,

Igitur non mirum est, & si ipse furiosus fuerit.

A disciplina.

Non mirum est Ciceronis filium doctum & bonis moribus præditum fuisse, quia Cratippum præceptorem habuit, idq; Athenis.

Monachi

Monachi indoctos habuerunt præceptores,
 Quid ergo mirum si ipsi sint indocti.

A Studijs.

Studia sunt ad quæ à natura quisq; est propen
 Philosophus est, (sus.
 Igitur nõ potest odisse amatores philosophiæ.
 Sutor curat corium,
 Igitur non curat liberiora studia.

A Sodalicijs.

Semper uixit cum belluonibus Artophilæ.
 Igitur quid noui accidit, & si ipse belluo effe-
 ctus sit.

A moribus seu ingenio.

Hic locus spectat ad naturalem indolem, ut,
 Vlysses semper magnificit homicidas,
 Igitur Aiacem occidit.
 Verres reus est repetundarum,
 Quia à natura rei alienæ fuit cupidus.

A rebus gestis.

Res gestæ uel turpes uel honestæ sunt, ut,
 Rex Galliæ semper mouit iniusta bella,
 Igitur dignus est qui pellatur è regno.
 Andreas de Doria semper feliciter pugnauit,
 Igitur & Turcicū bellum ei cõmittendum est.
 Carolus Cæsar nullam uictoriam amisit,
 Igitur & Gallum uincet.

A uita

DIALECTICA

A uitæ genere.

Episcopus est, igitur doceat.

Sacerdos est, curet igitur sacra.

Sartor est, Sarciat igitur uestes.

A morte.

Ad mortem pertinent, quæ circa mortem, in morte, & post mortem contingunt, ut,

Romulus ex oculis hominum translatus est,

Igitur Deus est factus.

Enoch & Elias sublati sunt uiui in coelum,

Quare beati sunt facti.

Latro pendens Christo à dextris in cruce, inquit ad Dominum: Domine memento mei, cum ueneris in regnum patris tui.

Ergo latro ille beatus est factus.

De locis rerum.

Loci rerum dicuntur omnes, qui non sunt personarum. Sunt autem hi:

Definitio.

Partes definitionis, genus, species, proprium, differencia, Etymologia, Coniugata.

Cause quatuor, $\left\{ \begin{array}{l} \text{Efficiens,} \\ \text{Formalis,} \\ \text{Materialis,} \\ \text{Finalis seu effectualis.} \end{array} \right.$

Amcece-

Antecedentia & consequentia,

Totum & partes,

Similitudo,

Par,

Maius & minus,

Opposita,

Contraria ex qualitate,

Contraria ex relatione,

Contraria per priuationem,

Contraria propositionum,

Diuersa seu disparia,

Exemplum,

Autoritas,

Signum.

Hi præcipui sunt rerum loci, qui usu & lectione bonorum autorum facilius discuntur, quam præceptis, quæ nihil sunt, nisi legendo & scribendo confirmantur. Argumenta à rebus sic ducuntur.

A definitione.

Primus & præcipuus locus est à definitione. Nam argumenta quæ inde ducuntur, omnia necessaria sunt & firma.

Duplicia autem sumuntur argumenta à definitione, Negatiua, & adfirmatiua.

Exem-

DIALECTICA

Exempla adfirmatiua.

Fides est certissima fiducia, quã ex uerbo Dei certã
ti sumus per Christum esse nobis remissionem
peccatorum, & fieri nos filios Dei,
Igitur seruat fides.

ITEM.

Omnia signa ad remissionem peccatorum in-
stituta, magnificianda sunt.

Sacramentum est signum altaris ad remissio-
nem peccatorum institutum,

Ergo sacramentum altaris debet à nobis ma-
gnificari.

ITEM.

Omne quod ab inhonesto auocat, cum utilitatẽ
est colendum,

Matrimonium est quod auocat ab inhonesto,
dum impedit stuprum, simulq; est utile ad
procreandam sobolem.

Ergo matrimonium colendum est.

Exempla negatiua.

Papista non docuerunt mortificationem & uiuifi-
cationem simul in pœnitentia,

Ergo non rectẽ docuerunt de pœnitentia:

Est enim pœnitentia quæ constat contritione
& fide,

Nulla

Nulla doctrina eijci debet ex Ecclesia, quæ terret
& solatur simul.

Euangelium est doctrina quæ terret & solatur
simul.

Ergo Euangelium non debet eijci ex ecclesia.

I T E M.

Nihil contemnendum est quod ducit ad Christū,
Lex ducit ad Christum: Est enim pædagogus
ad Christum usq;.

Ergo lex non est contemnenda.

A definito.

Christianus rex est in spiritali regno Christi,
Igitur dominari debet super peccatum, mor-
tem, diabolum, mundum.

I T E M.

Christianus sacerdos est,
Igitur offerre debet.

Quæ uerò sint Christianis sacrificia, Paulus doc-
cet 12 ad Romanos.

R E G V L A E.

Cui definitio cōuenit, ei conuenit & definitum.
Et è contrario, Cui adimitur definitio, ei adimi-
tur & definitum. Et e contra.

A genere.

A genere argumentamur ad speciem negatiuē
tantum, ut:

Animal

DIALECTICA

Animal non est,

Igitur non est homo.

Virtus non est res mala,

Igitur nec iustitia.

Nullum animal scuit in speciem sui generis,

Ergo neq; homo in hominem scuire debet.

REGVLA.

Cui adimitur genus, ei adimitur & species,
ut, Arbori non conuenit animal, Ergo nec homo spe-
cies.

Appendix.

Item à genere colligimus adhuc adfirmatiua &
negatiua argumenta, oppositis signis uniuersali-
bus, ut:

Omnis uirtus inclinatur ad rectè agendum,

Ergo & iustitia inclinatur ad rectè agendum.

ITEM.

Nullum metallum preciosius est auro,

Ergo nec argentum preciosius est auro.

A Specie.

A specie argumentamur ad genus adfirmatiuè tan-
tum, ut:

Ignis est,

Igitur elementum.

Pyrus in se uitam habet,

Ergo & arbor.

RE

REGVLA.

Cui tribuitur species, ei tribuitur & genus.

De differentia & proprio.

Quia paucissimæ sunt ueræ differentia, igitur per propria eas circumloquimur. Proprium uerò id tantum dicimus, quod uni rei conuenit. Quare hic cauendum est, ne speciebus temerè adscribatur, quod illarum nõ est. Porrò quia nec proprium cuiusq; speciei facillè cernitur, puerosatis est officia respicere: ut non rectè dices grammaticam esse argumentandi artem. Nam argumentari soli dialecticæ propriè, seu ex officio conuenit. Item non rectè dices equum ridere, quod solius est hominis: Hinnere equi proprium est. Ducuntur autem hinc duplicia argumenta, adfirmatiua & negatiua.

Euangelium consolatur conscientias,

Igitur est utilis doctrina.

Nam proprium est Euangelij officiũ conscientias solari.

I T E M.

Lex iram efficit,

Igitur intranquillas facit conscientias.

I T E M.

Episcopi nostri non docent,

Igitur non sunt ueri Episcopi.

G

DIALECTICA

ITEM.

Monachi non amplectuntur uerbum,
Igitur non sunt Christiani.

Ab Etymologia.

Non adfert iniuriam,

Igitur iustus est.

Euangelium pacat conscientias,

Igitur letum nuncium est.

Benefacit alijs,

Igitur beneficus est.

Etymologie argumentum est, quod nascitur
ex proprietate uocabuli.

A coniugatis.

A coniugatis argumentum est, quando unius uo-
cis deriuata, aut diuersi casus occurrunt, ut,

Sapienter agit,

Igitur sapiens est.

Hic numus habet effigiem Cesaris.

Ergo ad Cesarem pertinet.

Fortiter pugnavit Hannibal,

Igitur uir fortis fuit.

A causis, & primùm ab efficiente.

A causa efficiente duo cadunt argumenta ad
sic matiuam & negatiuam, ut:

Deus

Deus ordinavit magistratum,
 Igitur colere eum debemus.
 Leges civiles à Caesaribus sunt condite,
 Igitur magno in precio habende sunt.
 Fides est donum spiritus sancti,
 Ergo non est humanum opus.
 Christus filius Dei est,
 Ergo non Iosephi simpliciter.

REGVLÆ.

Causas sufficientes sequitur necessarius effectus:
 Credimus in Iesum Christum,
 Igitur sumus iusti.

Effectus non potest sequi, ubi non est, aut non fuit
 causa, ut, iustificatio non potest esse sine fide.

A materia.

A materia cōmendantur et uituperantur res.
 Fiunt autem à materia argumentam hunc mo-
 dum:

Desunt ligna & lapides,

Igitur non potest extrui domus.

Pannus abest,

Igitur non potest fieri uestis.

Hordeum, lupulus, & aqua deficiunt,

Igitur non potest parari cereuisia.

Ex luto tantum compactum est hoc ædificiū.

Igitur non potest diu durare.

DIALECTICA

Ex marmore hæc domus fundamentum habet
Igitur non potest corruere.

A forma.

A forma plerunq; argumentamur, cum res cō
mendamus ab arte, qua factæ sunt, uel ab externa
specie. Est enim forma illud ipsum quod tegit ma
teriam, ut,

Rotundum est uas,

Igitur uolubile.

Tunica est pannus hic,

Igitur indui debet.

Coruus est niger,

Ideo habet nigredinem.

Quadratum est hoc lignum,

Ergo ad mensam est aptum.

Hæc tabula est bene proportionata,

Igitur optimum habuit artificem.

Plicata est uestis,

Igitur Germanica: Nam Hungari, Rutteni
non habent plicatas uestes.

Ab effectibus seu causa finali.

Sumuntur ex hoc loco argumenta honestatis
& utilitatis, ut,

Virtus honesta est,

Igitur expetenda est.

Liberare subditos ab iniuria decet magistratū
igitur

Igitur Turcæ bellum inferendum est.

Euangelium est uirtus Dei, ad salutem omnī
credenti,

Igitur amplectendum est.

Publicæ scholæ, ciuiles reddunt homines, &
alias multas commoditates adferunt,

Igitur sunt erigendæ.

Iustificatio fidei pacem conscientijs adfert,

Ergo omni gaudio inquirenda est.

Ab antecedentibus & con-
sequentibus.

Hic locus plerunq; in sacris literis occurrit, ut

Cæcus implorat præsidium Christi,

Igitur certum est quòd bene sibi pollicitus sit
de Christo.

Leprosus adorat & inuocat Christum,

Igitur prius credidit.

Mulier adorat Christū, & petit ab eo auxiliū

Igitur prius de Christo audiuit.

Magdalena iustificata fuit à peccatis,

Igitur prius fidem habuit.

Fabius cunctando uicit hostes,

Igitur prius magno usus est consilio.

Regulæ appendicis uice adiectæ lo-
cis sumptis à causis.

Vna causa naturalis nō habet in eodem subie-

DIALECTICA

Ab contrarios effectus, ut:

Ignis calefacit,

Igitur non frige facit.

Dubitatio auget desperationem,

Ergo non depellit aut minuit.

Coelum serenum cras dabit diem,

Igitur non nubilum.

Lex conscientias terret,

Igitur non solatur.

Vocamus hinc causam naturalem propriam et
sufficientem.

Secunda regula.

Vna res non habet diuersa efficientia, quorum
singula sufficiunt, ut,

Si opera conferunt gratiam,

Frustra igitur mortuus est Christus.

Si lex potest iustificare,

Ergo nihil officij habet Christus.

A toto ad partes.

Huius loci usus est apud autores in diuisioni-
bus. Regula hinc generalis est. Posito toto necesse
est poni et partes, quae si sunt necessariae, eas rite
sequitur totum. Vt infirma est ratiocinatio:

Vnguibus caret hic,

Igitur non potest diutius viuere.

Exempla

Exempla firma.

Docet poenitentiam et remissionem peccatorum.

Igitur Euangelium docet.

Religionem tractat,

Igitur timorem et fidem in Deum.

Agit de iustitia, prudentia, et c.

Igitur de uirtute agit.

Aedificium est hoc,

Igitur parietes, ligna habet.

Homo est,

Ergo caput, uentrem, manus, pedes habet.

A similitudine.

Argumentis similitudinis utuntur auctores, non tam in probando quam illustrando et amplificando sua. Quare et haec argumenta plerumque infirma sunt.

A pari.

Si à Deo maledictus est, qui patrem contempsit,

Ergo et maledictus est qui matrem contemnit.

Numitor qui fratrem eiecit è regno, miserè periit

Ergo miserè peribit, qui sororem uel eiecerit è regno.

Hic patriam prodidit, et dedit poenas,

Ergo et ille poenas dabit, qui eandem incendio perdidit.

A minori ad maius.

DIALECTICA

Discipulus intelligit hoc,

Ergo & præceptor.

Cæsar Maximilianus potuit Venetos ad pacem
cogere,

Igitur & Carolus potest.

Tribus milib. (ut fertur) Carolus Romam cepit.

Igitur decem millibus eam capiet.

Vergilius l. Aeneidos.

Pallas potuit perdere Argiuos,

Ergo & ego Iuno Troianos perdam, Iouis so-
ror ac coniunx.

A maiori ad minus.

Turca hætenus non potuit uincere Cæsarem
Carolum,

Ergo nec Gallus uincet.

Præceptor hæc nescit,

Igitur & discipulus.

APPENDIX.

Nihil periculosius est quam similitudinibus lu-
dere. Itē nec difficilius quicquam aliud. Refere
autem ad similitudinis locum omnes collationes,
parabolas & exempla apud bonos autores.

De oppositis.

Opposita hæc sunt per antithesin à contrario col-
lationata.

A con

A contrarijs.

Contraria qualitatuum sunt, ut frigus, calor,
humidum, siccum, durum, molle, &c. ut:

Corpus calidum est,

Igitur non friget.

Terra humida est,

Igitur non sicca.

Hoc lignum molle est,

Igitur non est durum.

Iustitia uirtus est,

Igitur non est uitium.

A contrarijs ex relatione;

Dominus est,

Igitur non est seruus.

Pater est,

Igitur non est filius.

Discipulus est,

Ergo non est præceptor.

A priuatiuis.

Priuatio hîc significat deesse aliquid, quod ad
esse possit, ut:

Inops est,

Igitur non est diues.

Lux est,

Igitur non sunt tenebræ.

DIALECTICA

A contradictione.

Contradictio est in propositionibus simpliciter, ut,

Cælius est literarum studiosus,

Igitur Cælius non est inimicus literarum.

Coelum mouetur,

Igitur non stat.

Petrus uiuit,

Igitur non est mortuus.

He Propositiones nunquam simul uere esse possunt aut falsæ.

A diuersis.

Germanus est,

Igitur non est Gallus.

Homo est,

Igitur non est uacca.

Ab exemplis.

Ad exempla pertinent prouerbia, fabule, et sententiæ doctorum et magnorū hominum. Item autoritates, ut Vergilius dicit.

Scinditur incertum studia in cōtraria uulgas,

Igitur uulgas inconstans et mobile est.

Terentius dicit:

Omnes melius sibi malunt quàm alteri,

Igitur omnes studemus private utilitati.

GRUS

Crus extrahens lupo ossa haerentia in gula, &
post multa promissa risum accepit pro suo
beneficio.

Igitur perit quod facis ingrato.

Coluber frigore propemodū enecatus, à rustico
domum delatus, ueneno domum infecit,

Igitur saepe obsunt, quibus tu profuisti.

Regnum caelorum simile est reti, in quo capian-
tur boni & mali pisces,

Ecclesia ergo, quae intelligitur per regnum caelo-
rum, bonos & malos continet.

Regnum caelorum simile est fermento

Igitur creditum Euangeliū sensim mortificat sen-
sum carnis: & sensim emendat uitam, mores,
& animos piorum.

Regnum caelorum simile est grano sinapi,

Igitur uerbum in speciem contemptum, tamen
potentia Dei est.

A signis.

Qui locus hic à signis est, apud Rhetores à
cōiecturis dicitur. Sunt autem signa nota quae
sensu deprehenduntur, ut,

Rubescit,

Igitur reus est.

Visus est Vlysses sepelire Aiacem,

Igitur eum occidit.

Cruentum

DIALECTICA

Cruentum gladium domum detulit,
Igitur patrauit necem.
Tristem habet uultum,
Igitur infortunio premitur.
In his argumentis regnat Terentius, ut in *Andria* Actu 2. Scen. 2.

Paululum obsonij,
Ipsus tristus,
De improviso paratæ nuptiæ,
Solitudo ante ostium,
Nemo introit,
Nemo exit,
Nihil ornati,
Nihil tumulti,

Igitur falsæ sunt
& fictæ nuptiæ.

Appendix de locis.

Hæc de locis. Restat nunc scire ex prædictis locis quosdam esse probabiles, qui continent probabilia argumenta, quæ ex cõiecturis cõstant tantum. Quosdam uerò necessarios esse, qui gignunt argumenta necessaria, & firmas probatiões, dũ ex definitione uel partibus eius aliquid colligimus, ut:

Cruentum gladium in manu habuit,
Igitur necem peregit.

Hoc argumentũ probabile tantũ est, nec probat necessario. Econtrà necessariũ est & firmum argumentum;

Bellum

Bellum est uindicta, quā exercet magistratus,
Ergo licet bellum gerere.

De Hypothesica propositione.

Hypothesica propositio est conditio, quæ adij-
citur cause. Cognoscitur autem ex cōmuni usu lo-
quendi, ut, weñ ein guter herbst wer/so wir
de der wein reiff/ Aber es ist kein guter
herbst/ darumb wirt der wein nit reiff.

Species hipothe- tica,	} Conditio nalis, Copulati- ua, Distinctiua	} huic seruit	} Par- ticu- la	} Si, Et, Aut, Seu, Vel.

De dispositione hypothetica-
rum conditionalium.

Valet in conditionalibus consequentia, quan-
do sibiipsis mutuò respondent antecedentia &
cōsequentia.

Si uirtus perit, iustitia perit,
Sed uirtus perit. Ergo & iustitia.

Si honestè uixeris, bene tibi erit.
Sed non uiuis honestè,

Igitur non erit tibi bene.

Si ex lege est iustitia, irrita est promissio.

Sed promissio non est irrita,

Ergo ex lege non est iustitia.

Si ope-

DIALECTICA

*Si opera iustificarent, seruantur etiam impij
operarij,*

Sed impij operarij non seruantur,

Igitur opera non iustificant.

APPENDIX.

*Conditionalis propriè sola meretur dici hypo-
thetica.*

De dispositione co- pulatiuæ.

*Copula hïc nõ est referenda ad regulam Grã
matices, sed ad coherentiam materiæ, an partes
materiæ aptè cohereant. Requiritur in hac, ut
utraq; pars sit uera, ut:*

*Euangelium annunciat remissionem peccata-
rum, & solatur conscientias,*

*Christus donat peccata, & Christus seruat
corpora peccatorum.*

APPENDIX.

*Copulatiua remotio est à natura hypothe-
tica.*

De dispositione disiun- ctiuæ.

*In disiunctiuis sic colligimus diuersa, ut à terã
partem urgeamus propter aduersarios, ut,*

*Aut studendum est puro uerbo, aut humanis
traditionibus.*

Sed

*Sed non studemus puro uerbo,
Igitur humanis constitutionibus studemus.
Aut uirtus est à bono uiro amplectenda, aut uis
tium.*

*Sed uirtus à bonis amplectitur,
Igitur uisium non amplectitur à bonis.*

FINIS.

ELEMENTO
RVM ARITHMETICORVM

AVGVSTINI
EPISCOPI S. SEVERINI
MAGISTRI

IN QVODAM
S. SEVERINI
S. SEVERINI

AVGVSTINI
EPISCOPI S. SEVERINI

MAGISTRI

LIPSIÆ

IN OFFICINA
YALDNERII

MDCCCXXXIII

Fb 388

ULB Halle 3
004 071 174

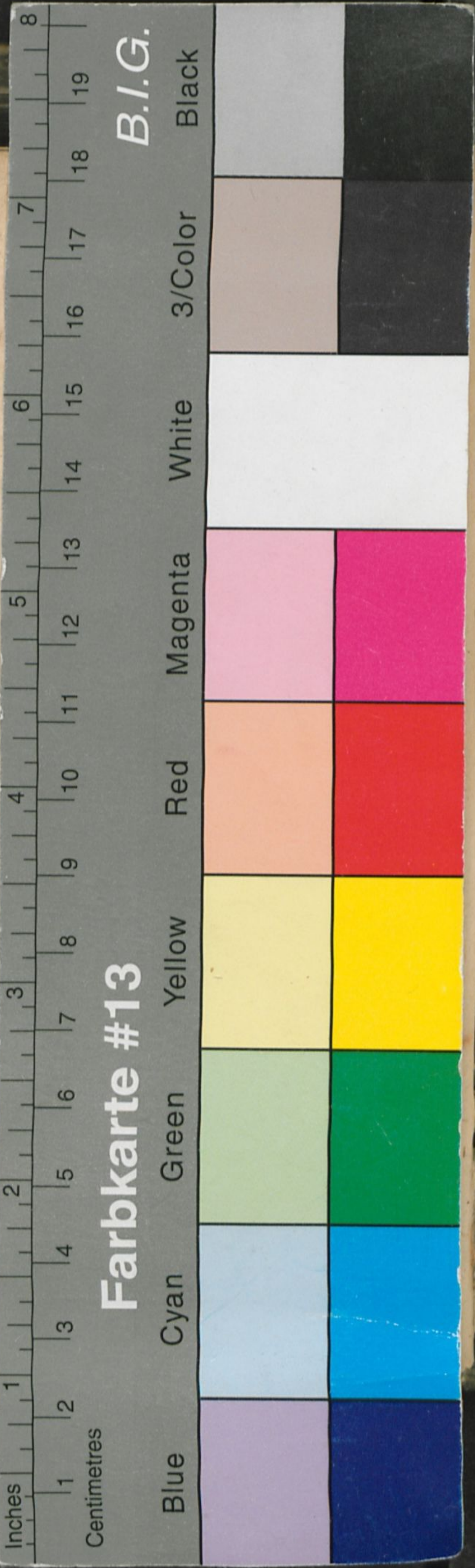

Sb.

aa

CASTA VLI MAGNAM FORME
LYCRECIA LAVDEN FACTA TA
MEVM MAGIS EST VVNERE CL

am 1

Dialectica mul
TIS AC VARIIS EXEM
PLIS ILLUSTRATA, VNA
cum facilima Syllogismorum expo
positoriorum, enthymematum,
exemplorum, inductionum,
& sortum dispo
sitione.

AUTORE M. ERASMO
Sarcerio Anhemontano.

FRANCOF. Apud heredes
Christiani Egenolphi
Anno M.D.LX.

